

Handwritten text at the top of the page, possibly including the word "Mantel".

Handwritten text in the middle-left section of the page.

Handwritten text at the bottom right of the page, possibly including the number "299".

1770

ORATIO

CASPARIS CRVCIGERI

HABITAIN PROMC

CIONE MAGIS

TRORVM.

ANNO.

M. D. XXXI.

DEPLORATIO CAPTAE

ROMAE.

DECLAMATIO DE

VESTITV.

VITEBERGAE.

M. D. XXXI.

Pg 80 299

**Sächsische
Landesbibliothek**

3 1. AUG. 1992

Dresden

G

VM EX HOC LOCO
sæpe dictum sit de uniuersa
philosophia deq; harum arti-
um omnium dignitate, quæ in
scholis ideo traduntur, quia
ad bene beateq; uiuendum iu-
dicantur esse necessariae, Ego
pro ingenij mei mediocritate
omissis illis preconijs superiorum disciplinarum,
quas arbitror propter manifestam utilitatem com-
mendatissimas esse omnibus, pauca quædam dicere
institui de hoc genere disciplinarum, quod nos pro-
fitemur, et quo prima ætas ad percipiendas maio-
res artes præparatur. Quanq̃ enim et harum utili-
tates quotidie uobis in scholis decantant præceptores,
tamen hic aliquid de ea re dicendum est, ut publico
mori seruiamus.

Et quia a me publico nomine habetur oratio,
tantum ei tribuetis autoritatis, Adolscæntes, quan-
tum existimatis esse in hoc collegio uirorum optimo-
rum et doctissimorum, præceptorum uestrorum, qui
mibi hanc personam imposuerunt. Nam horum
omnium sententia mea uoce ad uos perfertur, qui
cum uobis optime consultum uelint, non desinunt
uos hoc in loco adhortari ad hæc studia colenda,

A ij

quæ

quæ tum uobis priuatim honesta atq; utilia, tum
reipub. retinendæ necessaria esse iudicant. Siquis
autem huius ordinis auctoritatem aspernatur, & iu-
dicia contemnit hominum, non solum peritorum, Sed
etiam toti reipublicæ optime cupientium, in hoc iu-
re desideranda erit humanitas.

¶ Duxi autem uos adhortandos esse, ne studia
inferiorum artium negligatis quæ & si ad populum
parum habent ostentationis, tamen ad cognoscendas
superiores artes, quæ continēt administrationē reip.
uiam sternunt. Itaq; etiam de ordine discendi pauca
addemus, qui in omnibus rebus ualet plurimum ut
suauissime dixit Xenophon, οὐδὲρ οὕτως οὐτε δι-
χρησον οὐτε καλὸν ἀνθρώποις, ὡς ἡ ταξις.

Et ut inde sumam inicium, societatem quan-
dam artium inter se esse scitis, Quare etiam si quæ-
dam in uita excellere atq; eminere uidentur tamen
aliarum ope indigent. Quare imprudenter fa-
ciunt, qui dum ambitione aut spe quæstus incitati pro-
perant ad illas superiores, quarum fructus uersan-
tur ob oculos etiam imperitis, reliquas disciplinas
negligunt & contemnunt, quasi ad uitam inutiles.

Ac mihi cogitanti interdum uidetur huius so-
cietatis quædam in ipsis elementis literarum simili-
tudo esse, ubi etsi dignitate præstant uocales, tamen
sine

sine consonantibus sermo nequit existere. Et quoniam, ex literis omnes artes procreantur, uestigia quaedam in ipsis elementis animaduvertere possumus, ut in seminibus, artium dissimilitudinis. Longe antecellunt omnibus uocales, quæ per se uitam & spiritum habent, quia perfectum sonum edunt, non adiutæ ab alijs. Reliquæ quasi tibiæ ab his inflatæ sonum accipiunt.

Significant igitur uocales principem omnium artium, doctrinam religionis, quæ longe supra alias artes collocata, gubernat omnia uitæ consilia negocia & studia. Nec uero ciuilis disciplina sine religione retineri potest, Et iuris scientia plurimum a doctrina religionis mutuatur, Ideo sicut semiuocales & si habent obscuram quandam uocem, tamen suum munus tueri non possunt sine uocalibus, Ita in disciplina politica religio ciuilibus institutis uocem addit, tuetur autoritate sua ius humanum & emendat cum opus est.

Mutæ literæ quasi priuatam uitam significant, quæ uere muta est, hoc est agrestis & fera sine religione & ciuili consuetudine. Ut igitur sermo ex dissimilibus literis contexitur, Ita diuersa genera artium atq; actionum in uita necessaria sunt.

Quanquam autem iamdudum uereor ut uiri docti in hoc confesso has ineptias æquo animo ferant, tamen quoniam habetur oratio ad iuuentutem,

Sperō eos boni consulturos esse hunc ludum, in quo
& societatem & gradus artium pingere uoluimus,
Et uisum est in ipsis elementis literarum pingere,
ut quoniam hæc quotidie ob oculis uersantur, sæpe
ueniant ista in mentem scholasticis, quorum cogita-
tione nobis quidem uidetur acui & formari iudiciū
de utilitate artium, Et ego in hac schola professor
grammaticus libenter sumpsi orationem ex hoc ar-
tificio, quod exerceo.

Cogitate autem, Adolescentes, quid futurum
sit, si quis consonantibus omissis, tantum uocalibus
uti uelit in loquendo, Is profecto cum tota rerum
natura pugnabit, Ideo enim literæ uocantur Elemen-
ta, quod sicut in natura, necessaria sunt elementa,
ex quibus corpora constant, Ita literæ necessarie
sunt ad sermonem componendum. Quare sicut illa
diuina series in uniuersitate rerum perturbaretur,
exempto uno elemento, Ita abiectis consonantibus
nulla articulata uox existere posset. Itaq;
sicut dissimilium literarum naturalis inter se societas
est, Ita dissimiles artes inter se copulatæ atq; de-
iunctæ sunt, At hunc chorum artium pertur-
bant isti, qui sentiunt inferiores disciplinas ad ui-
tam inutiles esse, quia earum fructus imperitis non
ita in conspectu est,

Si quis admirator cœli ac stellarum (Quid
enim

enim his corporibus pulchrius cogitari potest? uel
aquam ex rerum natura tolli quod impar sit stellarum
claritati, nonne hunc insanire diceremus? Si quis
propter admirationem doctrinae religionis, iubeat
e uita tollere omnia iura atque instituta ciuitatum, om-
nia uincula domesticae uitae, Nonne hunc omnes sani
homines ui atque armis coercendum esse iudicarent?

Et uidimus his annis quosdam ἀνοσιως
θεολογούντας dementatos huiusmodi fanaticis opi-
nionibus, erroris sui poenas dare. Meministis
enim Monetarium et Anabaptistas et hoc genus
alia portenta. Ad hunc modum iudicate insanire
eos, qui chorum et concentum artium perturbant,
neglectis et contemptis inferioribus artibus. Qua-
re sicut de literarum clementis cogitantes, totum
ἄλφα καὶ ἔντα necessarium esse ad sermonem au-
ditis, ita disciplinas omnes quae in scholis tradun-
tur existimabitis ad uitam esse necessarias.

Nam is demum recte sentiet de artibus, qui
cum gradus earum animaduertit, intelliget singu-
las certae utilitatis causa repertas esse.

Haec dixi ad commo ne faciendos adolescentes,
quorum multos uidemus magno non tantum suo sed
reip. incommodo intempestiue properare ad supe-
riores disciplinas. Nam studia uestra non tantum
ad nos, sed ad remp. pertinent,

A. iij

Et

Et hunc finem studiorum uestrorum uobis proponere debebatis, ut ea ad dandum consilium Reip. & ad docendas Ecclesias & retinendam doctrinam religionis conferenda esse statueretis, quorum nihil præstare poteritis sine perfecta doctrina. At perfecta doctrina nulli continget sine disciplinis inferioribus.

II Cum hac cogitatione animus conformatus est, proxima de ordine discendi deliberatio esse debet. Neq; ego hoc loco dicam quanta sit uis ordinis in genere quæ res & nota est, & latius patet quam ut hic explicari possit, Si agricola prius serere uelit, postea arare, aut si uelit sub canicula sementem facere, sub bruma arare, labor atq; impensa perierit, Ita si in percipiendis disciplinis non seruetur iustus ordo, profectus omnis desperandus erit.

Bonum malum fit, auit non datum in tempore, Proinde etiam optimarum & maximarum rerum studia nocent, si non apto tempore suscipiantur, Quare maiores nostri ut ordinem discendi constituerent, certos gradus quasi classes excogitauerunt, per quos ordine ab inferioribus artibus traduceretur iuentus ad superiores. Nunc quasi perfractis illis repagulis nullo ordine res geritur, Subito sicut Jungi nascuntur nobis Theologi, Iurisconsulti & Medici, sine grammatica sine dialectica, sine ratione

ne

ne dicendi, sine incunabulis philosophiæ naturalis ac moralis, Quorum cognitio, non solum quia per liberalis est olim tradebatur communiter omnibus, priusquam admitterentur ad superiores disciplinas, Sed etiam quia iudicium acuit, & præparat ad res maiores percipiendas. Modo autem satis est afferre ad illas disciplinas grauissimas, magnum pileum & insignem contemptum omnis doctrinæ humanioris.

Hanc temeritatem nisi leges ac magistratus cohercebunt, breui nullæ erunt in rep. literæ, nulla doctrina ullius rei. Nam isti Theologi, iurisperiti ac Medici subito nascentes, nulla præditi liberali doctrina, non solum alias artes interire sinent, sed nec suas professiones tueri poterunt, Nec nihil pertinet hæc cura conseruandarum literarum ad magistratus. Ideo enim appellantur Diij a Spiritu Sancto, ut diuina dona in terris, religionem, ciuilem statum & omnes honestas artes tueantur ac retineant. Propter hanc procurationem diuinarum rerum gerunt augustum titulum, quo nullum habet magistratus ornamentum maius aut uenerabilius.

Quare conuenit eos prospicere, ne perturbato discendi ordine, honestæ discipline intercidant. Plato inquit Respub. mutari si contingat musicam mutari, Neq; id abs re dictum est, Sed hoc multo

A P

uerius

uerius est, mutacione studiorum mutari respub.
Omnes autem mutationes rerum pub. ad magistratu-
uum curam pertinent. Et peruersa ratio discendi,
maximarum atq; optimarum rerum ruinam trahit,
Inprimis igitur in hac re uigilantes esse magistratus
oportet, Neq; dubito quin olim de his rebus nouas
leges condituri sint cū præsentes turbæ atq; motus
rerum pub. consulescent. Quibus utinam contingat
Dei beneficio, facilis et mollis κατὰ σοφίαν

Interim tamen quantum nos autoritate, studio
ac diligentia consequi possumus dabimus operam,
ut ordine discat Iuuentus.

Sed hoc magna ex parte in uobis quoq; posi-
tum est. Nos enim & diligenter hac de re adhorta-
mur uos, & lectiones optimas in omnibus discipli-
nis proponimus. Summa fide traduntur artes, quæ
continent rationem dicendi, Elementa philosophiæ
& mathematicum planissime proponuntur. In qua
Schola secundus liber Plinij tam perspicue enarratus
est ut hic enarratur? Reliquum igitur est, ne uo-
bis ipsi deesse uelitis, sed præsentibus commodis
fruamini.

Quod quidem ut faciatis adducere uos de-
bet, cum ipsa cognitionis suauitas, tum etiam uti-
litas. Nam incredibilem uoluptatem parit elo-
quentia, Mire delectat homines historia rerum ges-
tarum

tarum, quæ & ipsa traditur, cum dicendi exempla proponuntur. Et nihil dulcius est quam intueri animo eas res, quæ in philosophia nobis traduntur, de magnitudine coelestium corporum ac terre, de uarijs motibus siderum, quomodo lumina coelestia uarie mixta inter se ac temperata, diuersos effectus pariunt in hac inferiori natura, sicut aliter atq; aliter mixtæ uocës diuersas cantiones efficiunt. Iuuat etiam uidere causas officiorum ciuiliū in natura diuinitus scriptas, & mirabili prudentia a doctis hominibus animaduersas.

Iam utilitas maxime percipitur ex his studijs, sunt enim ut græci dicunt $\omega\gamma\omicron$ $\omicron\delta\tilde{\omega}$ in superioribus artibus, quæ certe dicendi scientiam requirunt. Quid enim promouerit aliquis, si sermonis genus non queat iudicare? Et multa ubiq; sumuntur ex philosophia naturali ac morali, Quorum qui non uident fontes, turpiter interdum hallucinantur.

Et quoniam Reipub. interest bonas artes conseruare omnes sciatis hoc a uobis rempub. petere, ut detis operam ne uestra negligentia artes intercidant, Cum autem maiora beneficia omnes a repub. quam a priuatis ullis, siue parentibus, siue amicis accipiamus, æquum est nos uicissim hanc illi gratiam reddere, & nostro labore artes retinere ac defendere.

Quare

Quare uos adhortor Adolescentes, ut ita inducatis animum, prius uobis cognoscenda esse elementa philosophiæ, quam ad superiores disciplinas acceditis, & in ea diligenter colloctis studium atq; operam.

ἄρ χή inquirunt ἤμην σὺ πάντοσ Dimidium facti, qui bene coepit, habet. Faciliora igitur omnia erunt istis in alijs disciplinis, qui recte & perunt qui ad alias afferunt earum artium scientiam, sine quibus illæ neq; percipi, neq; tractari neq; intelligi possunt.

Et hanc orationem existimate me publicæ auctoritate habuisse, quam si quis contemnit, is sciat Deum ultorem huius contumeliæ fore. Ac Resp. ornavit etiam priuilegijs hæc nostra studia & honoribus quos nunc his iuuenibus libenter decernemus,

Quia singularem laudem hoc tempore in tanta peruersitate iudiciorum merentur isti, qui hæc communia philosophiæ studia attingerunt.

ORATIO

ORATIO
CVIVSDAM STUDIOSI DE
CAPTA ET DIREP-
TA VRBE RO-
MA ANNO.
1527.

ET SI INTELLIGE-
bam eos qui hoc loco pro
more scholæ fictas fabulas
agunt, multo minus oneris
sustinere, quã qui ueras aus-
sas tractandas suscipiunt
tamen me, non fiducia inge-
nij, quod sentio quam sit exiguum, sed magnitudo
doloris perpulit ut hunc in locum non fictum argu-
mentum ex ueteri aliqua tragœdia, sed historiam
adferrem nimis quam ueram. Sum enim dicturus
de crudelissima urbis Romæ direptione, & de plo-
raturus indignissimũ casum ciuitatis omnium, reginæ
atq; dominæ, Etenim cum nemo tam ferus sit, tam-
q; prorsus ab hominis sensu alienus qui non acer-
bissime ferat indignam patriæ quæ genuit, quæq;
educauit fortunam, quo tandem animo nos accipere
urbis Romæ interitum atq; excidium deæt, cum
ea

ea urbs una in terris fuerit omnium gentium com-
munis patria. Ego profecto non minus illius cala-
mitate commoueor, quam eius ipsius oppidi, quod
me primum nascentem excepit, aduersis rebus per-
turbarer. Cum igitur esset hoc in loco mihi pro-
more dicendum, non potui, cum esset animus dolo-
re occupatus, alia de re orationem, instituere.
Vbi, dolet, inquit, ibi manum habet. Quare
cum assiduo uersaretur ob oculos eius urbis direp-
tio atq; incendium quæ nobis leges, quæ religio-
nes, quæ omnes honestas disciplinas tradidit, de-
niq; a qua plura beneficia, quam ab ipsa patria, in
qua quisq; genitus est omnes accepimus, coegit
me magnitudo doloris, de fortuna urbis, deq; mi-
serrimis temporibus queri. Præsertim in hoc
cætu, apud homines doctissimos, qui intelligunt
quantum huic urbi, ex qua literæ, et humanitas
huc importata est, omnes gentes debeant. Quod
autem de capta Troia uirgilius præfatur, Quis
cladem illius noctis, quis funera fando explicet
Aut possit lachrimis æquare labores, ego multo
iustius usurpem. Nulla est enim tanta eloquentia
quæ atrocitatem huius rei pro merito exponere
possit, quæue explicare queat, quantam ruinam om-
nium optimarum rerum, huius unius urbis euer-
sio secum trahat. Quid ullo seculo accidit indig-
nius

nus, quam quod ille ipse exercitus qui a Cesare
in Italia, ad salutem omnium bonorum ad custodi-
endam urbem, imperij arcem, collocatus erat, illi
ipsi urbi nefariam uim, contra optimi principis
Caroli uoluntatem, contra discipline militaris le-
ges, contra auspicia, contra maiorum exempla,
intulit. Est enim liberandus culpa Caesar, qui eti-
am si iustis de causis Romano Pontifici irascitur,
tamen hoc exitu uictoriae minime delectatur. Neque
enim obscurum est, eum natura ad clementiam mo-
derationemque duci et a crudelitate abhorrecere. Et
cum maiores suos nomen ac titulum imperij in
in hanc nationem a seruata urbe Roma intulisse
uideat, dubitari non debet, quin in illorum intuens
exempla, intelligat omnes imperij opes ac uires ad
huius urbis salutem defensionemque maxime conuer-
tendas esse, Et ab illa uim atque uastitatem depellen-
dam. Quam multos numerare potest, cum imagi-
nes auitas a pexerit, qui turbulentissimis tem-
pestatibus urbem Romam maximis terroribus libe-
rauerint, qui quanquam periculosissimis bellis do-
mi impliciti, tamen uelut ad patriam defendendam
huc summa uirtute accurrerint. Quia in huius
unius urbis periculo periclitari omnium gentium
salutem existimabant. Huc adde, quod nullius re-
gie familie, si quis omnes numeret, plura clemen-
ter

ter aut pie facta recenseri possunt, quam Austriacæ. Et maiorum suorum adeo non dissimilis est Carolus, ut quantum omnes imperij magnitudine antecedit, tantum etiam vincat clementia. Quod enim in ulla historia factum clementius legitur, quam quod inimicissimum regem, a quo bellum contra ius gentium motum erat, captum in acie, non modo dimisit incolumem, sed etiam deuinctum affinitate in regnum restituit. Tantam clementiam ac bonitatem nulla humana uox pro dignitate prædicare atq; ornare potest.

Longe igitur fallitur si quis in tale ingenium tantam iracundiam cadere existimat, ut ullas quamuis magnas iniurias hoc modo ulcisci uoluisse uideatur. Ille uero priuatum dolorem, uel urbi ipsi a qua imperij nomen habet uel tot sanctissimis aris uel aliarum gentium, quæ suas respublicas sine huius urbis consilio tenere non possunt, utilitati condonasset, quamuis iratus, si licuisset ei præsentem rem subitam minimeq; expectatam regere ac gubernare. Quare Cæsar nullo modo in hac oratione accusandus est, qui exercitum in Italia ad custodiam tranquillitatis publicæ habuit, non ad latrocinium exercendum, non ad euerendam urbem imperij arcem non ad prophananda templa,
non

non ad diripiendas bibliothecas, non ad trucidandos sacerdotes, non ad uirgines & honestas matronas rapiendas. Hæc cum omnia tegi suis armis, suoq; exercitu imperator uellet, exercitus, ut sæpe alias accidit, contra disciplinam militarem, contra fidem imperatori datam, auaricia, ad diripiendam urbem opulentissimam, quam sine præsidio esse animaduertat, incitatus omnia diuina atq; humana iura uiolauit. Hos latrones optimo iure accuso, qui iniussu imperatoris sine legitimis ducibus, urbem Romanam inuaserunt. Finge iustam causam fuisse Romæ inuadendæ, tamen seditio est, sine legitimo imperio impetum in quenq; facere. Quid autem tam contrarium militiæ est, quam seditio, quia hanc unam ob causam, iure gentium bella geruntur, ut coerceantur hi qui per seditionem, sine magistratum autoritate, arma capiunt, Non igitur milites uocandi sunt qui iniussu imperatoris urbem expugnauerunt, sed quoniam ius gentium commune uolauerunt hostes non modo imperij, sed uniuersæ societatis hominum. Romani aliquot imperatores alij in filios, alij in principes ciues capitaliter animaduertunt, quia iniussu imperatorum, cum legitimis hostibus prouocati pugnassent, fuitq; tanta disciplinæ seueritas ut hostium loco haberentur, qui præter imperatoris edictum, gladium

B

strinx

strinxissent. Quanto iustius hostium loco ducenda
di sunt isti Cares, qui inauditam crudelitatem inius-
su imperatoris aduersus inermes exercuerunt? At
quam tandem ob causam seuitum est in urbem?
Quia pecuniam non numerauit avaro atq; crudeli
exercitui. Quid aliud causae latro dicat cur uia-
torem occiderit? Olim Gallos propemodum
iusta ira pertraxit ad urbem. Nam legatus Roma-
nus contra ius gentium in acie pugnauerat. Isti lat-
rones nihil causantur aliud, quam pecuniam non
esse datam, quam flagitarunt. Non igitur tentata
urbs est, quia Pontifex esset alieno animo erga Cae-
sarem, quia Gallis & Venetis esset equior. Nihil
in gratam Caroli susceptum est. Auaricia & amplis-
sime praedae spes, perpulerunt, ut transgressi
Apenninum, maximis itineribus summa celeritate
confectis, ad urbem properarint. Nec dierum ali-
quot in media, nec hostis a tergo, & ab lateribus re-
moratus est iter. Sic accenderat omnium animos
praedae cupiditas. Haec si iusta causa oppugna-
tionis uideri potest non intelligo, cur non omnes latro-
nes excuset praedae cupiditas. Si haec iusta bellan-
di causa in terris est, nihil obstat iam, quo minus in
urbibus unusquisque inuadat in aedes locupletio-
rum, si quidem ex praeda ius existimandum erit.

Sed non disputabo subtiliter de causa nec pa-
trocinabor

trocinabor Pontifici . in quem culpa confertur .
Nulla ne igitur in uictoria moderatione utendum fu-
it ? Nullum ne discrimen sacrarum ac prophana-
rum rerum habendum ? Quis tam crudelis unquam
uictor fuit etiam apud Ethnicos , qui non abstine-
ret uim a templis . Augustinus scribit Gotthos , cum
cepissent urbem non modo a Christianorum templis
uim abstinuisse , sed etiam his donasse uitam qui eo
profugerant . Tanta nominis Christiani reuerentia
apud barbaros illos fuit , qui doctrinae caelestis ig-
nari , nomē tantum christianorum audierant . At isti
sacrilegi quas aras , quod sacellum , reliquerunt in-
tactum ? Et accepimus non tantum omnia fana spo-
liata esse , monumenta sanctorum uirorum pre-
ciosiora , et thesauros ad publicam utilitatem totius
Italiæ ibi conditos , direptos esse , Sed etiam cæde et
alijs scelcribus prophanata esse , Decantatae sunt per
ludibrium sacrae cantiones . Ita nulla non contume-
lia affecta est religio christiana . Quid Turcæ alia
ud faciunt expugnatis christianorum urbibus ?
O ueram uocem poctæ qui dixit . Nulla fides ,
pictasq; uiris qui castra sequuntur . Quæ uox si
unquam alias , nunc maxime uisū pari potest . Nun-
quam enim antea captis urbibus perinde polluta
sunt ac prophanata omnia sacra . Nunquam ante in
Germanico milite notata est auaricia , nunquam sacra

B ij rum

¶ *um de diuinarum rerum similis contemptus fuit .
Sed cum alijs in rebus continentior cæterarum na-
tionum militibus hætenus fuit tum singulari religio-
ne uim a sacris rebus abstinuit . Nunc autem
o dij immortales quam dissimilis hic exercitus , mai-
orum nostrorum fuit? quam longe degenerauit a ue-
terum modestia . Maiores nostri nihil præter uicto-
riæ laudem cupiebant domum reportare . Itaq;
nec priuatorum fortunas diripiebant , tantum abest
ut attigerint res sacras . Nec procul exempla con-
tinentiæ requirenda sunt , Quis toto Veneto bello a
Maximiliani exercitu unum oppidum audiuit di-
reptum esse? Nemo profecto . Et Maximilianus
ipse cum esset in puniendis delictis lenissimus, tamen
in uindictanda auaritia militum, acerrimus fuit . Ete-
nim cum in eo bello capta Vincentia , quidam iniussu
suo in aliquot ciuium ædes prædandi causa impe-
tum fecissent , statim totam illam cohortem oppres-
sit, & plures ducentis securi percuti iussit , ut eo
exemplo ostenderet, non omnia uictoribus in uictos
licere .*

*Habes Carole Cæsar auitum exemplum .
quid de exercitu iudicare te oporteat , Qui auaricia
corruptus omnia diuina atq; humana iura uiolauit .
Et haud scio an noceat nostris hominibus contagio
Hispano*

Hispanorum. hos ut uereor nouæ discipline magistros habent. Ab his tanquam lanistis auariciam, crudelitatemq; discunt.

Non minus autem sacrilegium est bibliothecas, quam Phana diripere. Non enim inter sacras res aut diuinas recensenda sunt, aurea uasa quibus in ceremonijs nostris utimur, et non recensendi sunt libri, qui cælestia oracula, qui doctrinam religionis, alias honestas artes diuinitus ostensas generi humano, continent. Neq; uero usquam bibliothecæ locupletiores sunt ullæ, quam fuerunt Romanæ. Huc omnis generis scriptores ex toto orbe terrarum, magna cura bonorum pontificum, conuerti sunt. Huc nuper adeo, quicquid reliquum fuit literariæ suppellectilis in tota Græcia, importatum est. Hæc monumenta cum ætherna esse debuerint, tamen furore militum aliqua ex parte corrupta dicuntur. Et haud scio an impia flamma per urbem uagata bibliothecas etiam attigerit. O iacturam nullo unquam seculo reparabilem. Quot religionis nostræ interpretes, qui præterea nusquam extant, quot aliarum optimarum artium autores amissos arbitremur. Quis non uehementer dolcat tot seculorum labores, tot noctium uigilias a doctis hominibus ad utilitatem posteritatis lucubratas, in hanc fortunam incidisse

Statuas

Statuas aut picturas elegantes magnorum uirorum
magno cum dolore amittimus, quas uel propter artis
bonitatem, uel propter memoriam eorum quos re-
presentabant, si fieri posset, æternas esse optamus.

Quanto magis dolere debemus tot ingeniorum

interitum: Quæ non modo propter scriptorum pul-
chritudinem miramur, Sed etiam propter utilitatem
amamus. Neq; n. retineri respublicæ sine honesta-
rum artium cognitione, & sine libris possunt.

Cum igitur arma geri debeant, ad tegendas omnes
pacis artes, uidete quantum scelus isti latrones ad-
miserint. Qui quæ armis, defendi imprimis oportuit,
ea noua & inaudita amentia dissiparunt, atq;
euerterunt.

Hæc cum in urbibus bello captis,
non aliter atq; templa, sacra symbola, aras, boni im-
peratores semper conseruari iusserint, Isti odio cre-
do religionis Christianæ, non ueriti sunt impijs ma-
nibus lacerare ac perdere.

Non est autem ob-
scurum, quantum detrimenti acceperit respublica
bibliothecis illis dissipatis, quæ in ecclesiasticis dissen-
sionibus, tanquam oraculum consuli solebant: ex
quibus publici legum libri, præterea omnium bona-
rum artium, emendabantur.

Neq; uero stu-
dia literarum sine literis ac libris emendatis florere
possunt

possunt: Quæ si extincta fuerint, quæ barbaries,
quæ religionum confusio, quæ ciuitatum perturba-
tio, apud omnes gentes secutura est? Non igitur
ad unam urbem hæc calamitas pertinet, Sed ad om-
nes gentes, quæ retinere religiones ac studia bona-
rum artium sine Romanis Bibliothecis non possunt.
Neq; uero impune erit istis latronibus tot scœlera
in unius expugnatione urbis perpetrasse. Videt hæc
deus inspector atq; arbiter omnium humanorum con-
siliorum atq; factorum. Hic ulciscatur contume-
liam templis, libris & similibus monumentis reli-
gionis illatam: non aliter atq; de rege Assyrio sup-
plicium sumpsit, qui sacra uasa Hierosolymis allata,
prophanauit. Neq; illa uox Baptistæ cuius-
dam, quem Romæ aiunt & antea ciuibus hanc cla-
dem, & postea uictoribus minatum esse, sine numi-
ne emissa uidetur. Legistis n. ut opinor, di-
xisse Baptistam illum, futurum, ut rapta undiq; spo-
lia breui reuomant. Neq; .n. diu tolerare Deus
sui contemptum, superbiam in rebus secundis, cru-
delitatem in imbecilliores, potest. Non .n. possum
hic dicere, qualem carnificinam in tota urbe exercu-
erint. Nec libet commemorare raptas a com-
plexu parentum uirgines, non abstractas a maritis
honestas matronas, non mactatos senes ac sacerdo-
tes. Quanta .n. fuerit in urbe licentia au-

dacissimorum hominum, inde æstimari potest, quod duodecim diebus, nullos habuit exercitus, militari more magistratus. In tot dierum ἀναρχία, tranquilla, alioqui ciuitas, nihil non mali ab urbana multitudine pertulisset. Quanto atrociora necesse fuit accidere, ab armatis & uictoribus. Est. n. uerissimum illud, quod apud Euripidem Rex quispian dicit, nullo non incendio seuiorem ἀναρχία exercitus esse. Nusquam audiuius aut legimus in ulla ciuitate capta, tantam licentiam exercitus uictoris fuisse, ut tot diebus nullis magistratibus regeretur aut coherceretur.

Accepimus et ante Romanam captam esse: primū a Gallis, deinde post multa secula a Gottis. Verum, multo grauius hoc tempore afflicta uidetur. Galli n. tantum in desertas ædes se uierunt. Ciues partim in capitolium se receperant, partim Veios profugerant, intenti in occasionem rei bene gerende. Non arcem urbs, non imperium, non magistratus, non sacra, non cætera ornamenta amisit. Postea Gotthos quāquam ex longinqua obsidione irati uehementius essent, legimus ita moderatos esse in uictoria iram, ut edictū etiam, propositum fuerit, ut parceretur his qui in templa Christianorum confugisse, et ut urbs sine cæde diripetur. Atqui hoc tēpore tantum abfuit ut a sacris rebus abstinerint uictores, ut non cupidius

cupidius aliunde predati sint. Cædes facta tota urbe
miserorū ciuium: Bona ciuitatis pars incendio deleta
Studia omnium honestarum rerum quæ ibi florue-
runt, armis conterrita, obmutuerunt. Abolita sunt
et hæc, quæ si mansissent, instaurare collapsam ur-
bem potuissent, ueteres magistratus, leges, forma iu-
dicatorum.

Iustius igitur hic dies qui fuit pridie nonas
Maij, Eo .n. proximo anno urbs capta est, inter
atros quam Aliensis numeretur. Ac uereor futu-
rum ut ad posteros hic dies multo uerius Allicnsis
uideatur illi urbi fuisse, quam ullus alius: Neq; .n.
facile se ex tanta calamitate urbs recreabit. Ac ui-
de quantum distet ab exemplis ueterum Germano-
rum, huius exercitus facinus. Carolus primus depul-
sis ab urbe Longobardis, a uastitate urbem atq; Ita-
liam prohibuit. Otho primus liberauit eam Beren-
garij Tyrannide. Et ut multa omittam, fortissimus
ac sapientissimus Princeps, Auus Carole tuus Maxi-
milianus, quanto consilio Gallum ducentem maximū ac
fortissimū exercitū ad urbem, irritatum atq; ac en-
sum odio Iulij Pōtificis, inde usq; a Rauenna, ubi max-
ima pugna exercitū Pontificiū uixerat atq; fugaue-
rat, ad ultimā Gallie oram, in Belgicū retraxit nequa
clade urbs ab irato uictore afficeretur. Nūc autē o te-
porū labem, ille ipse exercitus, quē Cæsar uniuersæ

B v Italia

Italiae praesidio esse uoluit, inauditam crudelitatem, in urbe principe totius Italiae, Imo totius orbis exercuit.

Non exempla ueterum Germanorum, non dignitas urbis, non ingentia beneficia collata in omnes gentes, flexerunt eos ad misericordiam.

Quis non dolcat usq; adeo deformatam esse eam urbem, quae olim, rerum ut inquit Virgilius, pulcherrima, Princeps imperij omnium gentium fuit, quae una exempla plura uirtutum protulit, quam omnes ubiq; aliae ciuitates, quae nobis leges quae literas, quae religiones, quae humanitatem, quae omnes honestas disciplinas, quae deniq; omnem bene uiuendi rationem nobis tradidit, ut hanc urbem, semper tanquam communem patriam omnium gentium homines coluerint. Nonne tot urbis meritis etiam si quid peccasset pontifex, condonari debuit. Nunc pontificis peccatum furiosus exercitus parricidio uindicat, dum sceleratas manus ei urbi iniicit, quae nobis omnibus pro patria esse debet. Longe .n. plura beneficia ab ea unusquisq; nostrum accepit, quam ab eo loco, qui nascentem, primum excepit. Ad hanc urbem omnes controuersiae omnium gentium delatae sunt. Haec tanquam in excubijs semper fuit ad retinendam religionem, Hoc semper in terris doctissimorum hominum domicilium fuit. Haec fugie.

fugie.

fugientes omnes honestas artes ex Græcia exulan-
tes exæpit. Hic nuper omnes bonæ discipli-
næ tanquam renatæ sunt. Hinc in omnes ter-
ras propagatæ sunt, non aliter atq; semina fru-
gum in totum terrarum orbem, a Triptolemo spar-
sa sunt. O ingratos homines qui si hæc benefi-
cia intelligunt, nullam putant se sic merenti ciui-
tati gratiam debere. O amentes, si non intel-
ligunt.

Non nulli odiose colligunt urbis uicia & in-
commoda quæ inde ad alias gentes peruenerunt.
Sed est astuti hominis quod dolet meminisse, quod
placet obliuisci. Hoc erat humanius, commodam
agnoscere, & tam multis benefactis incommoda
condonare. Quæ, qualiacunq; sunt, talibus
ærite remedijs corrigi non poterunt. Nemo dubi-
tet parricidij esse reum, qui patri leuiter deliranti
oculos effodiat, aut præcidat manus, Quid igitur
hoc aliud est quã parricidium, tam atroces pœnas de
patria propter nescio quæ errata sumere. Ita q; mi-
seret me non modo fortunæ urbis, Sed etiam alia-
rum gentium, Magnam. n. ruïnã bonarum rerum
apud omnes nationes, hic urbis casus, ut ucreor, tra-
het, Nisi respexerit nos Deus pro sua summa boni-
tate, & horum malorum, quæ impendent remedia
ostenderit.

ostenderet. Vos quoque existimo, cum interitum nobilissimæ urbis, dolere, tum impendentium malorum metu, perturbari. Etenim cum coli patriæ honoribus ab omnibus debuerit, tamen a nobis maxime, qui lingua ciuitatis utimur, quique plura, quam uulgus, beneficia ab illa accepimus, id fieri debet ius nobis cum uulgo commune est. Studia optimarum artium, non sunt communia, quæ longe antecellunt alijs omnibus humanis rebus. Vos igitur uere Quirites quoties tam funestam luctuosamque patriæ direptionem recordamini, expendite quæ a uobis officia tali tempore requirantur. Bonæ uulgi pars, ridet Sardonium risum in aliena calamitate, et triumphat, quasi re bene gesta. A quorum opinione longissime uos abesse, conuenit. Neque enim intelligunt, quid illi urbi debuerint, aut quid detrimenti ex eius interitu respub. acceperit. Deinde cum in hoc misero urbis casu uidentur etiam studia literarum in quoddam discrimen uenisse, uos quod bonos ciues decet, magis in hæc studia incumbite, quæ si conseruauerimus, non desperandum est, quin urbs ipsa rursus in pristinum statum et dignitatem restitui possit.

Oratio

ORATIO

CONTRA AFFECTA-

TIONEM NOVITA-

TIS IN VESTI-

TV.

AMETSINON DV-
bium est mihi auditores can-
didissimi, quin ualde uobis
mirum uideatur, quod hanc
Cathedram doctissimorum
hominum conscendere, tan-
tamq; prouinciam, ac onus

suscipere ausus sum, tamen, cum scholæ nostræ mo-
rem sciatis, non dubito quin quæ uestra hætenus er-
ga omnes, qui in hunc locum dicturi prodierunt fuit
humanitas, ac beneuolentia, me quoq; benigne, pla-
cideq; audituri sitis. Ego uero non de bello troiano,
aut huiusmodi perauulgata fabula dicturus prodij,
Sed cum nulla uirtus perinde adolescentes deceat,
atq; modestia, coepi consiliam de quadam eius uir-
tutis parte dicendi, Idq; argumentum eo suscepili-
bentius, ut si non hic propter eloquentiam laudem
mererer tamen mihi interea canerem, Sicut ille Ci-
tharedu dixit, meq; ad eius uirtutis studium ex-
citarem.

citarem, Institui autem orationem contra ad-
fectationem nouitatis, & aliarum ineptiarum in ue-
stitu, quod uicium cum sit opinione nocencius, tamen
adeo uulgare est, adeo coepit iuuentutis animos, ut
nullis neq; legib. eorum qui respu. gubernant, nec
doctorum sermonib. corrigi possit. Quocies .n.
his nostris temporibus de hac re leges scriptae sunt,
Quam multi graues uiri quotidie hac de re que-
runtur? Sed tanta mali uis est, ut reprimi, aut sana-
ri non possit. Quotidie nouae formae excogitan-
tur, nunc placet Gallicus pilenus nunc Hispanicus
cucullus, Alij Sarmaticis brachis delectan-
tur, & haec ipsa quam uarie deformant. Integra
uestis parum digna uiro esse creditur, sed lacera-
ta, & mille uariata coloribus, qualem olim scur-
rarum fuisse uestitum picturae ueteres ostendunt.
Ea demum plurimum habet admirationis, atq; haec
singuli quotidie mutant. Nullus proteus tam ua-
rias induit figuras quam nostri iuuenes, subinde ha-
bitum mutant, non aliter atq; in scaena hi qui plures
personas sustinent. Quanquam igitur hoc uicium
usq; adeo receptum sit, ut non adolescentis oratione
in qua nihil esse auctoritatis potest, non aliqua me-
diocri eloquentia tolli possit, tamen libuit in argu-
mento honesto ingenij uires experiri. Quaeso au-
tem uos ut pro uestro more benigne me pacien-
terq;

terq; de honestissima caussa dicentem audiatis. Id si
nulla alia res, tamen ætas mea a uobis impetrare de
bebat, quæ propter imbecillitatem non poterit susce-
ptum onus perferre nisi singulari favore uestro a-
nimum meum confirmaueritis.

Est autem cùm per sese turpissima nouita-
tis in uestitu adfectatio, tum hoc etiam nomine ma-
gis fugienda, quia multas ex se alias pestes gignit,
et pleraq; animi uicia prodit, atq; alit. Nec procul
nobis argumēta sententiæ nostræ petēda sunt. Etenim
cum nuper hic de conseruandis ueterib. morib. qui-
dam ex nostro sodalicio grauissime dixerit, spero
me facilius hanc caussam de usitato uestitu retinen-
do uobis probaturum esse. Etenim ut in alijs pu-
blicis institutis odiosa est nouitatis adfectatio, ita
etiam in uestitu merito improbari debet.

SEMPER autem sapientissimi homines sense-
runt ueteres mores, ueteraq; instituta ciuitatum ac
populorum summa cura conseruari debere, quod nul-
la res perinde ledat publicam tranquillitatem, atq;
crebra legum morumq; mutatio non aliter atq; cor-
poris humani ualetudinem ratio sicutus sepe muta-
ta labefactare solet. Eius mali ut uetera omittamus,
nostra ætas miserabile exemplum uidit. Postquam
n. pauci tantum ritus ecclesiastici, qui iam nescio
quomodo

quomodo degenerasse dicebantur, abrogati sunt, incredibilis omnis diuini atq; humani iuris, contemptus secutus est. Et non modo disciplina in ciuitatibus, regendis & magistratuum autoritas periclitari cœpit, Sed religiones uniuersas, fidem, iusiurandum, & omnia uincula societatis humanæ laxata esse uulgus existimat. Inde cum quotidie maximè motus in ciuitatibus existunt, tum uidistis ante biennium luctuosum inter ciues nostros bellū in uniuersa Germania exarsisse. Nullum igitur uenenum nocentius esse reipub. existimemus, quam receptorum morum mutationem, quæ in uulgo licentiam audaciam, contemptum imperij, deniq; nihil non earū pestiū quæ ciuitatibus exicio esse solent, parit. Merito igitur celebratur uersiculus ille, Moribus antiquis res stat Romana uirisq;. Ad hæc cum ueteres dijs proximos esse credamus non dubium est uetustissimos mores optimos esse, quos illi scilicet maiores nostri ciuitatum conditores a dijs ipsis didicisse uidentur. Proinde ferendi non sunt qui honesta maiorum instituta fastidiunt, qui ueterem disciplinam soluunt, qui nunc hos, nunc illos mores in patriam accersunt, qui scribunt abolentq; leges ut libitum est. Et constat olim in rebus pub. clarissimos ciues acerrime uetera instituta defendisse. Nam ut alia maiora omittam, Romæ quociens sumptuarie

ptuariae leges perlatæ sunt, ut maiorum more uesti-
ret ciuitas. Cato quanta contentione legem Oppiani
tuetur apud Liuium, quæ modum sumptib. mulie-
rum præscribebat. Augustus cum uideret Ro-
manos perigrino uestitu delectari, sciens quan-
tum in ea re mali inesset, longa oratione ciues ob-
iurgauit, & ad togæ usum reuocauit, illum etiam
Virgilij uersiculum citans.

Romanos rerū dominos gentemq; togatam.
Si nulla ratio esset alia improbandi hæc uestitus ui-
cia, tamen erat honestum nobis exempla magno-
rum hominum sequi, a quib. dissentire quid aliud
quam insania est. Et quod Cato, quod Augustus
senserunt, probari omnib. bonis uiris existimemus,
quorum iudicia nihil morari summa impudencia est.

SED dicat aliquis non magnopere, uel ad
priuatos mores, uel ad Rempub. pertinere has in-
eptias uestitus, meq; atroci oratione exagitare
rem non perinde uiciosam. Ego uero utinam di-
cendo magnitudinem rei æquare possem, tantum
enim turpitudinis hac in re est, ut nulla medio-
cris eloquentia, ad eam explicandam satis sit. Ete-
nim cum non minus uestis quam oratio animi cha-
racter atq; imago sit, quid dubitemus illos qui tanto-
pere monstrosa ueste delectantur, animos etiam mon-
C strosos

Strosos habere, Incedit aliquis pileo tectus Hispani-
co, eoq; uarie picto. Thorax deinde Gallicus est
cuius manicae adeo non respondent ad brachij mo-
dum, ut laxissimæ sint, qua parte brachium gra-
cilius est. Et cum uestis naturam imitari debe-
at, istis plane diuersum placet. Quid amplius
plebeius uestitus est, nisi distinctus sit uarijs colo-
ribus uelut pauo, ad hæc conscissum esse oportet
tanquam mendici pallium, id demum regiū est. Ve-
nio ad pallium, palliorum ac tunicarum tam multæ,
tamque uariæ formæ sunt, ut totus hic dies ad re-
ensendum non sit satis futurus, si singulas enume-
rare uelim. Atq; hic uenit in mentem mihi fabulæ
cuiusdam germanicæ. Audisse .n. uos de patribus
uestris opinor. REGEM Turcarum iussisse sibi
omnium gencium habitus pingi. Cum itaq; pictor
plurimarum gencium uestitum depinxisset, tan-
dem pingit nudum hominem & iuxta uarios pan-
nos, postea Artifex a rege iussus interpretari pi-
cturam, cum exposuisset cætera, dixit nudum illum
Germanum esse, cui certa forma uestitus pingi non
possit, quia quotidie nouam excogitet. Doleo unam
hanc nationem, quæ grauitatis, atq; constantiæ
laudem alioqui sibi uendicat, hac parte leuitatis in-
simulari posse. Cogit .n. res ipsa fateri apud nos in-
credibilem uarietatem uestitus esse. Quid de al-
æis d. i.

eis diam, olim erant rostrati, nunc fiunt trian-
guli figura, ccu deltoton. Quid aliud quam mon-
strum putandus est, qui in tam dissimili habitu, tam-
que uarie incedens sese circumspicit, & tanquam
iunonis auis, admiratur, quem profecto, nisi ad-
mirationem consuetudo mali nobis exemisset, mon-
strum aliquod transmarinum citius quam hominem
esse multi crederent. Sed si sapientissimis ho-
minib. imo si sacris literis creditis talem habi-
tum non obscuram quandam animi picturam esse
iudicare debetis. Scriptum est .n. in Ecclesiasti-
co. Amictus, risus & incessus produunt hominis
ingenium, similis in animo in constantia, similis cu-
piditatum uarietas, qualem in uestitu cernis, deniq;
legum & morum patrie fastidium simile in ani-
mo haeret. Quod si res nihil praeterca turpitu-
dinis haberet, tamen hoc reprehendendum erat,
tantam esse ingratitude erga patriam quae ge-
nuit, quae educauit, quae optimis legib. uitam de-
fendit, ut nihil nunc nisi peregrinum placeat. Quid
.n. unicuique carius iucundiusq; patria esse debet?
Nunc autem cum haec nouitas mores etiam infame-
met, quis non existimet procul fugiendum esse.
Nonne apud Virgilium, cum molliciem obijcit
Troianis Turnus, a ueste coniecturam facit ait
.n. Et tunicae manicas & habent redimicula mitrae.

Animaduertunt. n. docti uiri sermonem, habitum,
incessum, & alios corporis motus tanquam actio=
nem esse animi in qua uelut in speculo cuiusq; na=
tura ærni potest. Quemadmodum .n. in equis,
& leonib. animorum motus, cauda atq; aures in=
diant, ita adfectus hominum, non tantum sermo
sed uestitus, qui quasi tacitus quidam animi sermo
est, declarat. Itaq; non temere a Græcis in prouer=
bio dictum est illud, uestis uirum facit, ut. n. hone=
stus habitus dignitatem homini conciliat, et quan=
dam commendationem morum adfert, ita monstrosa
uestis abhorrensque ab approbatione oculorum,
iudicioq; bonorum uirorum officit existimacioni.
Quid. n. aliud quam monstrosam mentem ista dissi=
militudo uestitus, partim Gallos, partim Hispanios.
partim Sarmatas imitantis significat? Quæ con=
stantia potest existere in horum mentib. qui tocies
sui dissimiles facti prodeunt? Socrates calceis sicyo=
nijs contra suam consuetudinem uti noluit, tametsi
ipsius confessione apti erant pedibus. Nec ille
morosus in re parua uideri debet, pars quedam
grauitatis atque constantiæ fuit ne quidem in par=
uis rebus sui dissimilem esse. Proinde & Home=
rus inquit honestum habitum ad existimationem au=
gendam conducere, nostis .n. uersum. Nanq; ui=
ro uestis magnum decus addit honesta. Neque id
ad ue=
ad ue=

ad uestis precium pertinet, non .n. gemmæ, aut
auram, aut purpura, quarum rerum usu in ciui-
tatib. bene constitutis etiam interdictum est ho-
nestis hominibus, magopere ornant uiros, sed quia
pro ingenijs ac moribus uestitum fere quisq; sumit,
magnam commendacionem habet honestus habi-
tus, quod eo boni uiri delectari iudicentur. Quis-
quis igitur honestam existimationem apud bonos
uiros colligere studet, is ad illorum iudicia, ut re-
liquæ uitæ instituendæ consilia, ita etiam uestitum
accommodet. Vt .n. nostris temporibus princi-
pum familiæ ex forma uestitus discernuntur, ita ado-
lescentium mores, boni uiri ex habitu dijudicant.
Nullum autem patrimonium, nullas opes hæc ætas
pluris facere quam existimationem debet, Hanc
magna ex parte consequi poterit hac diligencia, si
sequatur illorum iudicia in uestitu. Si qui uero
ita depuduerunt, ut existimationis nullam ratio-
nem habeant, ut bonorum de se iudicia nihil moren-
tur, hos non tam homines esse, quam humana spe-
cie belluinos animos gerere existimare debemus.
Nostra oracio ad sanabilia ingenia pertinet, alios
publicis pœnis ad sanitatem reuocare, & cohercere
oportuit. Hactenus dixi uestitus inepcias quas-
dam animi esse corrupti notas. Sed ut nemo uo-
lens σιγματα, quæ deprehensis in aliquo flagicio

inuri solent, quantumuis innocens sibi accersit, ita
has notas turpitudinis uitandas esse, ne famæ no-
ceant, censeo. Sed hæ inepciæ non tantum nocent
existimacioni, aliud maius malum secum trahunt,
nam inter corruptelas rerum publicarum merito ad-
fectacio, siue nouitatis, siue peregrinitatis in ue-
stitu numerari debet. Hac de re dum dico qua-
eso diligenter, attendite. Intellegitis .n. multa ingen-
cia uicia ab his principijs oriri, ut .n. usuræ per
gradus crescunt, ita a paruis principijs paulatim
audacia robur colligit, donec penitus ex animis
pudorem omnisque diuini atq; humani iuris metum
eijciat. Nemo inquit poeta repente fit turpissimus
per gradus labuntur mores in deterius Nec libet in
re manifesta exempla colligere sed quoniam inter
adolescentes studiosos doctrine Christiane dici-
mus, recitabo uobis unum quoddam exemplum,
quod in libris confessionum scripsit Augustinus
de matre. Hanc in puericia inquit mira diligencia
ad sobrietatem a nutrice adsuefactam esse, neque
.n. licuit ei ne aquam quidem nisi in iusta cena, aut
iusto prandio bibere. Nutrix interrogata quo con-
silio puellis etiam aquæ potu interdiceret, Respon-
dit nisi ea ætate sitim perferre discant, postea ma-
tronas factas cum uini copia sit simili intemperan-
cia uino se ingurgitare, qua nunc aquam bibant.
Est

Est igitur prudentia non exigua, semina uicio-
rum prouidere, ac in tempore tollere. Vt. n. in
morbis corporum medicandis seruum est, tum de-
mum querere remedia, cum morbus ad summum
peruenit. Ita frustra adhibetur medicina uicijs
postquam adoleuerint. Quæ igitur uicia gignit
nouitas uestitus? Cum alia multa, tum hoc om-
nium perniciosissimum, quod adolescentium ani-
mos adsuefacit ad contemptum legum. Nam cum
in paruis rebus, primum a consuetudine bono-
rum, & a publicis institutis discesserint, paula-
tim ita confirmatur audacia, ut etiam in maio-
ribus rebus non modo bonorum uiuorum iudicia,
sed omnes leges contemnant. Et is qui nunc ui-
detur ludere, dum has inepcias in uestitu amat,
paulo post omnibus legibus omnib. magistratibus au-
debit oppedere, Tantam ruinam edit res
quæ quidem in speciem parua uideri potest, ue-
rum exemplum latissime patet. Nam cum se-
mel legum repagula effregerint nihilo deinceps fir-
miores omnes leges, quam araneorum telas esse ex-
istimabunt. Et ut scitis ἀρχὴ ἡμῶν πάντων Quod
quanquam in priuatis moribus uidere possumus
tamen in ciuitatū inclinatione clarius perspicitur
Quæ. n. ciuitas non ita collapsa est, quia cū primū di-
sciplinā in paruis rebus neglexisset aluit petulanciā

uulgi adeo ut postea in maximis etiam rebus impe-
rium detraxerit. Præterea cum uestis imitetur
animi adfectus, ut supra dixi, fit ut illis ipsis cu-
piditatibus inclusis in animo, quas premi et coher-
ceri oportebat, frenum laxetur. Sunt qui propter
feritatem animi, habitu delectantur, qui terrorem
intuentibus incuciat, in his quoniam sibi indulgent
crescit feritas. Sunt qui propter molliciem ani-
mi ornent se propemodum mulierum more, quos
effœminaciores uestis reddit, ut. n. febris alitur
si quis ei morem gerat, & bibat, quidquid uiciata
natura expetit, ita morbi animi crescunt si quis
eis indulgeat, nec remedia opponat. Sed omnium
maxime nocent in commune hi qui gentis alicuius
externæ uestitum amant, ut. n. amatores anasia-
rum colorem imitantur, ita isti se eius gentis mores,
luxum, aut alia uicia amare, & patrios ritus ac le-
ges contemnere, hac uestitus imitatione significant.
Qui principes primum Romam aduexerunt diade-
mata & plerasque peregrinas uestes? nonne illi qui
ueterib. legibus deletis in urbem obscæna sacra ex-
teriorum, ut bachanalia, præterea exempla fœdis-
sima peregrinæ luxuriæ adferebant. Videmus hoc
tempore quosdam Turcico habitu delectari, non
credo ob aliam causam, nisi qua nostræ religionis,
& legum nostrarum sacietas eos cœpit, quos quo-
ni am

ni am

niam externa imperia expetere, mores religionesq;
amare apparet, non dubito eos hostes patriæ ap=
pellare. Non .n. tantum illi, qui foris arma ge=
runt aduersus patriam, hostes putandi sunt, sed
multo magis isti, qui disciplinam ciuilem, qui ma=
iorum instituta nihil ad se pertinere arbitrantur,
alios mores foris accersunt, Lacedemonij hospitem
milesium cum alijs delicijs adfluentem, tum in ue=
stitu sumptuosiore quam pro spartana consuetu=
dine, iusserunt, ciuitate excedere ac domi Milesia
exercere. Hæc illi in hospitem constituerunt quan=
to minus ciuib. permitti debebat, exempla bonis ac
ueterib. moribus offectura, in patriam inuehere.
Neque .n. abit hoc sine publicorum morum corru=
pcione, quia ut est uulgus natura φιλόκαλον stat=
tim has nugas imitatur, & legum metu paulatim
deposito, amorem externorum uiciorum induit.
Estq; in maximarum ciuitatum interitu uidere, ab
his principijs cætera uitia orta esse, iure igitur in
autores talium exemplorum tanquam in hostes pa=
triæ scuerissimæ pœnæ constitui debebant. Tūc bel=
lum parari aduersus patriam, tunc obsideri eam
non foris, sed intra mœnia pœnetis, cum patrius
uestitus exuitur. Hos cum peregrinis clande=
stina fœdera fecisse & cum legibus in perniciem
patriæ conspirare arbitremini, quos externorum
C v atq;

atq; hostium mores magis quam patrij delectant .
Non . n. hic cultus alio spectat, nisi eo ut domesti-
ca ac publica disciplina corrupta trahat omnium
ciuium animos ad externa imperia peregrinas
religiones , & omnia turpitudinis genera recipien-
da. Sed cum hæc nouitas omnib. hominibus tur-
pissima sit tum in primis abesse a Christianorū mo-
ribus debebat , quos in omnib. uitæ partibus præ-
cipuam grauitatem præ se ferre decet. At hoc ac-
cipimus, Turcas, & plerosq; barbaros, religiose pa-
trium morem in uestitu retinere . Cum autem Chri-
stiane literæ singularem nobis modestiam , ac ue-
recundiam , & morum constantiam præcipiant,
turpe est hac parte leuiores nos perhiberi ijs genti-
bus , quæ Christiana præcepta ignorant. Videte
quæso Dauidem quam diligenter putauerit in hu-
iusmodi quanquam paruis rebus decorum seruan-
dum esse . Is . n. cum legatis suæ gentis a uicino
quodam rege uestes per contumeliam decurtatæ
essent , ac barba contra morem rasa esset , iussit
ut in extremo regni oppido se tenerent , nec prodi-
rent in publicum, donec barba creuisset. Quid aliud
sensisse sanctissimum regem creditis, quam ad offici-
um boni uiri pertinere hanc quoq; diligenciam cau-
tionemque , ne genere uestitus , aut similibus re-
bus , cuiusquam oculos offendat At hanc diligen-
ciam

eiam maxime nos scholasticos præstare oportuit.
Sed o deum immortalem, quis ordo, quod genus
est hominum, qui has ineptias magis ament quam
scholastici? militaris plerisque habitus delectat,
quem non uno modo deformant, sed quantum
quisque potest, monstruosum facit. Ac tum demum
sibi fortes uiri, tum satrapæ, denique plane bea-
ti uidentur, cum maxime nouum habitum, ma-
ximeque abhorrentem ab oculis bonorum uiro-
rum excogitarunt. Quasdam formas quia non
possum uerecunde nominare prætermitto. Eset
.n. optandum ut abderent ac tegerent diligentius
cas partes, quas natura ipsa abdedit, ne in prom-
ptu positæ ambiciose se ostenderent. Non
neglexerunt hanc partem sapientissimi legum la-
tores in grecis ciuitatibus. Scribit .n. Xenophon in
institutis lædemoniorum licurgum præcipisse, ut
pueri in publico, manus intra uestes continerent ut
taciti incederent, ne circumspicerent, nec deijæ-
rent oculos ab his quæ ante pedes essent. Et qui-
dem hæc magnarum uirtutum Tyrocinia quedam
esse existimant. Ait .n. Xenophon ideo hæc institu-
ta esse, ut ad uerecundiam, piæorem ac modestiã
a prima statim puericia adsuefierent. Quãto magis
nos, qui in scholas missi sumus, ut non modo literas
perci-

perciperemus, sed ut ad omnia honesta officia in-
stitueremur. Hæc incunabula modestiæ, in uestitu
atque in cæssu seruare oportuit. Verum quid hoc
monstri est, aliud oratio scholasticorum, disputan-
cium de honestis officijs, aliud uestis loquitur, quæ
summam impudenciam præ se fert. Plancq; mi-
ror quid illis in mentem ueniat, cum cogitant quan-
tum a se ipsi dissentiant, quam non conueniat ad
orationem suam, ad studia, hic habitus. Si in scæ-
na prodiret cum habitu scurræ Agamemnon, nemo
non uociferaretur illum Histrionem decori oblitum
esse, nescire scænæ, quod aiunt, seruire. Tam morose
iudicamus in ludis. Quid putatis graues uiros iudi-
care in scrijs rebus, quantum huic scænæ nos seruire
uelint, in quam, quia ludum hunc esse, non modo li-
terarum, sed omnium uirtutum percipiendarum ar-
bitrantur, ideo deducti sumus, ut hinc optima disci-
plina adsuefacti, bonos mores ad Rempub. affera-
mus, Sed quales mores adferent illi ad Respub. qui
tanquam in impudenciæ ludo uersati essent, iudicia
bonorum uirorum contemnere consueuerunt, qui
pudorem et uerecundiam penitus ex animis eiece-
runt, qui legum meâ depositis, licere sibi quidquid
libet existimant. Multa .n. ut dixi uicia alit illa
inepciarum adfectatio. Quam spem de se prebe-
re bonis uiris potest is, qui in prima puericia legi-
bus se

bws se

bus se coherceri atq; gubernari non est passus. Sed
qui tanquam Tyrannidem teneret, suo arbitrio ue-
stire, suo more uiuere uoluit. Nemo profecto il-
lum in ulla uitæ parte moderatum, aut legum me-
tuentem fore credet. Et hac impudencia plerique
sunt qui ex scholis postea, non tantum ambiunt ad
ministrationem ciuitatum, Sed multo honestiorem
prouinciam docendæ religionis, ad quam adferre
singularem modestiam oportebat. Audiui in terra
SVEVIA Principem fuisse summa prudentia ac
pietate præditum EBERARDVM Barba-
tum sic .n. uocant, Ad hunc aiunt uenisse iuuenem
quendam pctentem sacerdocium, forte huic uentus
aperuit uestem ut uideret princeps scissas militari-
more caligas. Id. nunc nemo tegere studet, tanta est
impudencia, in illo casus retexerat, Ibi princeps ut
erat acerrimus exactor, custosq; disciplinæ morum
ita commotus est, ut quanquam loqui latine non so-
leret, tamen iræi hæc uerba expresserit, Vade
ira, Sic illum, quia ei succenseret e conspectu suo
abire iussit. Ac tantum absfuit, ut sacerdocium con-
ferret, ut etiam uehementer obiurgatum dimise-
rit, quod in principis conspectum uenire cum
scurræ habitu, quod ambire sacerdotium ausus esset,
cum hac significatione impudenciæ, ac leuitatis, a
qua longissime abesse sacerdotes deæt, O censuram
dignam

*N. B. Eberardus
nam Eberardus
Lant.*

dignam laude, dignamque memoria uestra comi-
litones. Merito .n. tanti uiri, cui fama est in hoc
toto Germaniæ imperio summam sapientiæ laudem
tributam esse, commoueri iudicio debemus. Huic
enim omnes populi, cum omnes ordines in conci-
lijs populorum Germaniæ de maximis rebus sæpe
adsensi sint, adsenciamur & nos hac parte, & sta-
tuamus id quod res est, nulli non ordini hominum
has inepcias, sed maxime scholasticis indecoras
esse, Neq; uero sic ille sensit, & non senciunt idē
omnes boni uiri, omnium honestorum hominum
hac de re calculi consentiunt, Quis .n. uestrum,
qui modo liberaliter institutus est, qui nisi sit impu-
dentissimus ausit in conspectum sui patris cum in-
usitata ueste uenire, Quod cum ita sit, putate hæc
uicia in communi odio bonorum uirorum omnium
esse. Quanquam autem merito pro legibus haberi
debeat, quidquid omnes boni uiri senciunt, tamen
si minus apud uos alienorum autoritas ualet, ua-
leat apud unumquemq; sui patris autoritas, quam
est pietas quædam maximam & grauissimam duce-
re. Quare si parentum animi ab his inepcijs
in uestitu abhorrent, abhorrent autem haud dubie,
uoluntatem illorum pro lege habeamus. Neq;
.n. existimare debemus has tantum leges esse, quæ
sunt in

Sunt in publicis liberis scriptæ. Hæc lex non in æs
incisa, non tabulis lapideis insculpta est, Sed in ani-
mis nostris scripta diuinitus, ut parentum iussa
non minoris faciamus, quam ulla prætorum edicta.
Et tamen extant etiam magistratum leges hac de
re, extant & præter hominum doctorum præce-
pta, in sacris literis grauissimæ admoniciones, ut
ambulemus coram hominibus εὐχρημόως hoc est
ne quid in æssu sermone, gestu indecorum admit-
tamus. Et paulus iubet fugere iuueniles cupidi-
tates, significans ut docti homines interpretantur,
delicias illas in uestitu, aut in reliqua corporis ad-
fectione. Quid est autem, si non est insania neque
bonorum uirorum iudicijs, neque parentum necq;
legum, neque sacrarum literarum autoritate per-
moueri? Necq; leue peccatum sit oportet quod tan-
to consensu honesti homines uniuersi damnant, sed
uident illi quantam ruinam trahant hæc inicia,
cum in paruis rebus discessum est a maiorum in-
stitutis, perspiciuntque quæ disciplinæ perturbatio
sequatur. Hæc argumenta uos commoueant op-
timi cõmilitones ut longũ ualere dicatis illis in uesti-
tu inepcijs, semperq; ueniat in mentẽ illas nõ minus
esse turpes notas quam stigmata quæ damnatis rerũ
api

capitalium inuruntur, uestis. n. uirum facit, quare
si sit indecora nocet existimacioni, non aliter atque
ille ut uocant Thraciae nota. Porro talibus stigma=
tis delectari, ea uero inaudita amencia est. Ad haec
dum his cupiditatib. ut uidentur leuioribus nimium
indulgetis, interea multa alia uicia uires acci=
piunt, legum contemptus, audacia, adiunguntur
corrupta sodalicia, honesta studia omnia deseruntur,
succedit ocium, id ad uoluptates inuitat, Atq;
harum rerum qui sit exitus, quae κατὰσποφὴς saepe
uidemus. Non igitur nihil periculi est, ut qui=
dam existimant, ignoscere sibi in his nugis, ut uo=
cant. Nimis quam uerum est has nugas seria ducere.
Vetus est uersiculus magna teneri non posse si par=
ua negligenter tueamur ἢ μὴ φυλάσσεις μικρὸν ἀπο
λῆσται μὲζονα. Idem hic fieri uidemus. Nam
qui parum firmi sunt aduersus has leuiiores cupi=
ditates, hos citius opinione alia maxima mala, op=
priment. In primis autem nos qui Christo nomen de=
dimus, uerecundiam ac modestiam in omnib. uitae
partibus colere decet, & quia ea uirtus Deo in pri=
mis placet, & ut bonis exemplis aliorum mores
meliores reddamus.

DIXI.

Nemo

ENCOMI

V M F O R M I C A R V M

S C R I P T V M A B

E R A S M O E B N E

R O .

EMO IN HOC COETV
dixit unquam quantum
equidem iudicare possum,
cui perinde beneuolencia
uestra, atq; mihi opus esset,
non modo quia hæc ætas me
a singulari fauore confir-
manda, & adiuuanda est,

Sed etiam quia argumentum adfero, quod etiam si
nouitate placere possit, tamen ita est exigua, ut nullam
magnopere admirationem mereatur. Alij res gestas
clarissimorum imperatorum recitarunt, & tum ho-
neste facta summorum hominum, dicendo ornaue-
runt, tum aut populorum, aut tyrannorum turpi-
ter facta grauissime uituperauerunt. Ego quo-
niam deerat eloquentia par tantis causis, infirmitate
uirium humiliter argumentum querere coactus
sum. Quare dum aliquot dies delibero, dum-
q; reputo quas res exiguas laudauerint ueteres
scriptores, a Luciano uideo musam, a Virgilio apes

D

mirifice

mirificæ ornatas esse . Cum igitur mihi honestum
esse putarem , ueterum exempla sequi , formicas
sumpsi laudandas . Neq; nullum operæ precium
esse iudico in tanta naturæ uarietate hæc minuta ani-
mancia contemplari . Etenim non modo ethnici
scriptores dignam hanc materiam in qua elabora-
rent, putauerunt , Sed etiam principes christianæ
doctrinæ, mentione paruorum in natura rerum
delectari uidentur . Christus iubet nos passeres
intueri . Solomon præcipit non modo contemplari
formicas , sed etiam nos ad eas tanquam in ludum
discendi causa mittit . Quid commemorem quam
multa animancia Basilius diligentissime descripse-
rit, & Basilius secutus Ambrosius eandem ani-
mancium historiam in enarracione operum sex die-
rum pene ad uerbam recenset , doctq; in illis pro-
posita nobis esse a deo & tanquam picta plurima-
rum uirtutum simulachra, quæ nos officij nostri
admonerent . Turpissimum est enim homini tam
longe a sua natura degenerare , ut a bestiis etiam
uirtute superetur . Non igitur inutile uideba-
tur ingenia moresq; & totam quasi πολιτεια
formicarum describere , quod inde plurima pul-
cherrimarum uirtutum exempla , & uere , quod
aiunt greci μυρμηκία αγαθων , capere liceat .
Videat aut quantum mea me fecerit opinio .
Quo

Quod enim argumenti genus arbitrabar propter
tenuitatem sine magno negotio exponi & perpo-
liri posse, id in experiundo cognoui longe secus
esse. Comperi enim non mediocri artificis esse
honore uerborum res exiles ornare ac illustra-
re. Quamquam igitur sciebam me suscepto oneri impa-
rem fore, tamen quoniam non ad ingenij famam
sed exercendi styli causa suscepseram, desistere
nolui, sed peregi fabulam quam inceperam. Quae-
ro igitur uos, ut pro humanitate uestra me benign-
e audiatis, quod si nulla alia res, tamen scholae con-
suetudo a uobis impetrare debet, & si suam laudem
honestus conatus meretur, non indigni fauore iu-
dicandi sumus honestissimo argumento suscepto,
etiam si rei quam instituius difficultate uicti su-
mus. SED ut philosophi in descriptione animan-
cium, primum de cuiusque procreacione dispu-
tant, ita & nobis formicarum ortus, inde usque ab
ouo, ut aiunt repetendus erit. Verum historia for-
micarum longior iliade futura sit, si omnia
commemorare uelim, sed hoc ad earum laudem
magnopere pertinere existimauimus, quod cum
tam multa diuinitatis uestigia in eis extant, in-
telligi possit eas non sine certo dei consilio na-
tas esse multoque uerius quam poeticos hero-
as genus a ioue summo ducere, ut poeta inquit

D ij Quo

Quomodo enim in hac terrena natura futuri pre-
scientia sine diuina ui existere potest? Non hanc
tantam haberet hic uermiculus industriam longe
alienam a brutorum aptu, nulla gregalium noticia,
nulla mutua collocutio inter eas esset, nulla no-
sent temporum discrimina, nisi mentem deus indueret
tantarum rerum tanq; uariarum capacem. Ete-
nim sapere, meminisse præterita, consequenti cer-
nere, futura præuidere, ne homines quidem, nisi
diuinitus commoti excitatiq; possunt. Quis enim
quamuis ingeniosus, sine Dei ope, uarios mo-
tus stellarum magnitudinesq;, molem terræ, & ali-
a multa deprehendisset. Multo minus igitur bestię
ratiocinari, & futura uidere & animaduertere
præsentia, nisi Dei beneficio possunt. Neq;
enim hæc aliunde quam a Deo in terrenam naturã
propagantur. Habent igitur formicæ, non dubi-
um generis sui auctorem deum, cuius rei id quo-
q; signum esse intelligi potest. Nam cum sacræ li-
teræ mittant nos ad formicas, tanq; ad magistros,
profecto significant hoc consilio a deo fabricatas,
& his ingenij dotibus instructas esse, ut docere
nos utilia possent. Ut enim nullus paterfamilias, si
sapiat, filium docendum tradit ei cuius non pro-
bat erudicionem, ita credibile est, nec diuinum spi-
ritum nos ad eiusmodi magistros mittere, qui non
doceant

doceant cœlestia. Necesse est igitur eas artes,
quas nobis istæ discendas proponunt diuinitus in
sensibus ac natura formicarum scriptas atq; sculp-
tas esse. Vereq; esse in eis, ut poeta ait,
Partem aliquã diuinæ mentis, et haustus æthercos.
DIXI hæctenus de formicarum oriu ac nobilitate,
quæ non paruam commendationem habet, Ad-
fert enim nobilitas non modo in hominibus, sed eti-
am in pecudibus quædam uirtutis semina, quæ a
parentum natura in posteros propagantur. Nunc
de ingenijs ac moribus deq; omni uitæ consuetudi-
ne illarum dicendum est. Atq; hæc pars oratio-
nis, quid aliud habet, quam honestissimam quan-
dam formam recte uiuendi. Nemo philosophorum
non tradidit bene uiuendi præcepta. Sed huius insecti
historia, quid sit rectum, quid turpe, quid utile,
quid non, quid deceat, melius Chrysippo et Cranto
re dicit. Quis non hæc singularis prudentiæ di-
ligentiæq; indefessæ opera esse dicat, colligendi
uictus tempora intelligunt. proinde æruum fru-
menti in messe comportant, condunt comparcum-
q; in hycnem. præuident enim hyeme in uacuis
agris frustra se pabulum quæsituros esse. Cneta
morsu gerunt, longe maiora, quam pro corpo-
ris porcione ferre posse credibile sit. Quæ-
dam grandiora protrudunt, tota corporis mole

D ij obnixæ

obnixæ, semina priusquam cõdant, arrodunt, ne
rursus exeant in fruges e terra, madefacta imbre
proferunt atq; siccant. Nec noctu, plena luna, uacua
sunt. Vsq; adeo turpe ducunt feriari, ut nullum
sibi tempus idoneum labori perire sinant. Interlu-
nio cessant ab opere, siquæ in itinere ferendis gra-
nis grauatae sunt, gregales norunt, & quoniã saepe
tanquam ex diuersis ciuitatibus in eadem uia conue-
niunt, in unum aliquem locum omnes uniuersum
commeatum comportant, ibiq; sua signa recognos-
cunt, ibi uelut exercitum recensentes, agmina se-
parant, & suum cuiq; auehendum tradunt. Obuia
inter se quasi colloquuntur, ac percontantur, donec
agnoscant singulae suos ciues. Nulla tam sapiens-
ter constituta ciuitas fuit unquam, quæ ad hanc for-
micarum politiam conferre possint. Nam cum
nullum urbibus uenenũ nocentius sit, quam ocium,
uidetis hanc pestẽ procul ab hoc animalculo abesse
Nunquam ardentissimi aestus a labore absterrant,
non noctu uacuae sunt, quod tempus alijs animali-
bus natura ad quietem dedit. Non magnitudine
itinerum aut asperitate uiarum defatigari se paci-
untur. Sed saepe ex longinquo frumentum conue-
hendum est. Saepe per confragosa saxa magna ui-
grana in aduersos montes protrudenda sunt. Ita

OMNES

omnes difficultates, non uirium magnitudo, non corporis moles, sed animi robur, & industria superat, ut adpareat hic etiam uerum esse id quod est apud historicum quendam, nihil tam altum a natura constitutum esse, quo non possit uirtus eniti. Non dubium est autem, quum ut omnia ex ocio uicia nascuntur, ita labor plerasq; pulcherrimas uirtutes gignat. Proinde nec ceteræ uirtutes desunt huic generi. Quis enim non uidet singularem iusticiæ intellectum in eis esse, quia certos dies constituunt recognoscendis oneribus, ut cuiq; agmini suum tenere sine iniuria liceat. Facile est enim ab alieno abstinere his quibus in sua uirtute industriaq; spes posita est. sed illi qui cum per luxum atq; libidines sua effuderunt, postea rationem inueniunt quomodo de alieno belluentur. Hinc in ciuitatibus nouæ tabulæ flagitatae, bella ciuilia, & innumerabilia alia mala, quæ ciuium discordia parit, nata sunt. QUID autem de parsimonia formicarum dicam, quæ in hoc genere maxime cernitur. Non enim tantum in præsens sibi consulunt sed comparcunt, & prospiciunt sibi in futurum, quæ uirtus cum per se magna sit, & admirabilis tamen hoc etiam graciosior esse debet omnibus, quod iusticiæ ueluti custos est.

Neq; enim tolerare infinitos illos sumptus sine ali-
eno decoctores possunt, sed longe dignissima bono
ciue uirtus est, in commune querere, & communia
bona summa diligentia augere. Quæ res enim alia
omnibus ciuitatibus exicio est, quam quod priuata
bona, publicis utilitatibus pleriq; omnes anteferunt
Atqui ita sentire nos oportuit, quoniam patriæ salu-
te, nostra salus continetur, & quoniam ipsi a patria
in qua nati, educati, ad humanitatem, & religionem
instituti sumus, cuius legibus uitam nostram ac for-
tunæ defendimus, tam multa beneficia accepimus,
æquum esse, ut nos etiam illius utilitates pro uirili
iuuemus, imo quidquid aramus, quidquid serimus
quidquid metimus, ad patriæ utilitatem referendū
esse existimemus. Deniq; illius salutē, ac tranquillita-
tem antiquiorem dignitate, ac salute nostra, duca-
mus. Hanc uirtutem licet in formicis cernere
ad communem usum, adsiduas operas conferenti-
bus. Videtis quam multarum uirtutum exem-
pla nobis formicæ proponant, ad quam imaginem
si maximam hominum partem contuleris, quotus
quisq; erit his uirtutibus præditus. Bona pars
uoluptatibus, atq; otio dediti nulla de re in omni
uita sunt solliciti quam de conuiuio adparando, aut
alijs similibus uoluptatibus comparandis. SENECA
scribit Pacuuium quendam prætorem in syria fu-
isse,

tur, quam ea quæ apud solomōnē est. Is enim inquit
formicas non modo stultos sed sapientes antecire pru-
dencia. Neq; ego, nisi tam grauem autorem haberē,
auderem hoc paradoxum inter doctissimos homi-
nes dicere. Sed quia formicarum laudes colligere
institui, non fuit hæc prætereunda præsertim cum
esset amplissima. Quid audio? omnibus philoso-
phorum scholis, omnibus rerum publicarum guber-
natoribus, deniq; omnibus sapientibus uiris formi-
cæ præferuntur. Hoc plane est iuxta prouerbiū for-
mica camelus. Et cū non possim hoc loco omnes caus-
sas cur ita scripserit solomō, recitare. Sūt enim mul-
tæ quas ex ipsius christianæ doctrine fontibus
longe repetere oporteret, tamen unam hanc comme-
morandam esse duxi. Tanta desidia est humani ani-
mi, ita penitus heret in nostris medullis uoluptatum
atq; ocij amor, ut nulla tanta sapientia sit, quæ
non uoluptatum illeæbris uinci & expugnari possit
ut industriam laboremq; remittat. Quod cum
etiam poctæ animaduertissent, finxerunt hercu-
lem tot domitorum monstrorum, Omphaleis amo-
re captum, muliebri ueste, in gynecio tenentem
colum. Atq; hoc illi de summo uiro fingebant,
ut significarent nullam tantam esse uim animi, quæ
nō frangi ac debilitari blandicijs uoluptatis posset.
Compara uero mihi formicas ad hūc Herculē aut si-
milis

manis

mauis ad Alexandrum, harum industriam sedulita-
temq; nulla res unquã retardat. Illi scilicet heroes
summa sapientia ac fortitudine præditi, quã immu-
tati sunt, alter amore mulierculæ, alter etiam ma-
gis belluinis uoluptatibus. HVC igitur sacræ
literæ sapientes etiam uiros accersunt, & in hanc
academiam uocant ut discant, non modo similem in
laboribus constantiam præstandam esse, sed etiã ut
uideant quanta sit infirmitas humanorum animo-
rum qui tam facile defatigari se paciantur, ut for-
micæ etiam robore animi summis uiris præstent.
Et has idco intueri iubet, ut cum uiderint tanta
tam uim uilissimæ bestiolæ diuinitus datam esse, pe-
tant & ipsi expectentq; a deo similem constantiam
industriamq;. Sed de hoc toto loco alij rectius di-
cent. Vos autem optimi comitones, quoniam ita
iubent sacræ literæ, intuemini formicas & cum
aliarum uirtutum exempla ab eis petite, tum in pri-
mis earum sedulitatem exprimere contendite.
Etenim si uel nulla proposita essent nobis laboris
nostri premia, tamen quoniam deus precipit ut la-
boremus, parere illius uoci debebamus. Nunc
autem cum etiam tanta præmia proposita sint, quæ
est amencia, tantarum rerum magnitudine non ex-
citari aut acui ad laborem. Nil sine magno, ui-
ta labore dedit mortalibus, inquit poeta. Proinde
noli

nolite putare sine magna animi contencione ulla vi-
tæ præsidia cōparare uos aut retinere posse. Qua
de re cum omnes omnium doctorum uirorum libri
pleni sint, & referti hoc genere exhortacionum,
ego uobis, quoniam propter ætatem, uel ad monen-
dos uos, uel ad cohortandos parum autoritatis ha-
beo, recitabo uobis grauissimum locum, qui extat
in Xenophonte, quemque se Xenophon ex Pro-
dici libro transscripsisse fatetur. Sunt autem con-
trariæ oraciones uirtutis & uoluptatis ad Hercu-
lem deliberantem, utram uitæ uiam ingrediatur
uoluptatis ne an uirtutis studia sequatur, sic
enim ait. CVM HERCVLES ex puericia
egressus, iamq; prope pubertatem esset, qua æta-
te sui composites facti adolescentes, significant utram
uiam uirtutis, an ignauitæ ingredi uelint. exijt in
solum locum seditq; tacitus secum deliberans, utrã
uiam iniret. Hic adparuerunt ei duæ muliercu-
læ maiores humana specie quarum altera uultu mo-
desto, & liberali erat, nullo peregrino cultu aut
fucō ornata, sed genuina bonitas formæ adpare-
bat, in corpore mundicies, in oculis pudor, in inces-
su modestia, ueste præterea candidam gerens.
Altera erat habicior, & fucata, nam & rubor, &
candor maior erat natiuo. Et incedebat supina,
oculos late pandens, ueste induta quæ formam max
ime

ime commendabat, contemplanis interim se, & circumspectans an alij se uiderent, non nunquam etiã umbram suam respiciens. Postquam autem propius uentum est, illa prior modeste pergebat. Hæc autem ut anteuerteret accurrit ad herculem ac inquit. Video te Hercules deliberare utram uiam ad uitam agendam ingrediaris. Quod si me tibi adiunxeris, ducam te iucundissima & facillima uia. Nulla res iucunda est, qua non nocueris, & molestiam nullam perperieris. Neq; enim aut bella, aut alia graui negotia curabis, sed hoc unum cogitabis ac queres, ubi aut cibum aut potum suauiore inuenias, aut quod delectet oculos aut unde olfaciendo aut tangendo aliquam uoluptatem percipias, aut ubi amoribus perfruaris, aut quomodo mollissime cubes, & quomodo hæc omnia sine aliquo labore consequaris. Et si quis incidit metus egestatis, non est quod timeas me tibi aliquid laboris imposituram esse, efficiam enim ut fruaris his, quæ alieno labore parta, sunt in promptu. Nec ulla re abstinebis unde modo speres te aliquam uoluptatem posse lucrifacere. Ego enim meis sodalibus potestatem scio ex omnibus rebus uoluptates decerpere. Hæc Hercules audiens, inquit, Mulier quod est tibi nomen? Tum illa, mei

soda

Sodales uocant me. Felicitatem. Qui me aspernantur
uocant me Ignauiam. Interea accessit & altera muli-
er. Dixitq; uenio & ego ad te adolescens, Noui
autē tum generosos parentes tuos, et indolem edu-
cationemq; tuam. Hæc mihi spem faciunt, fore,
ut si me secutus fueris, magnas ac honestas res
geras, & me multo clariorem apud homines effi-
cias, Nec longa te præfatione quæ ad uoluptatem
fingi solet, morabor. Sed simpliciter id quod res
est uereq; narrabo quod dii constituerunt, Nul-
la uera bona, sine labore curaq; mortalibus dii de-
derunt. Sed siue deos tibi uis esse propicios, placan-
disunt, siue ab alijs diligi uis, beneficijs adiungen-
di sunt. Siue honore adfici a ciuibus cupis, bene-
mereri te de patria oportet. Siue uis in admiraci-
one esse apud omnes græcos, benefactis id te con-
sequi oportet. Siue uis ut terra pariat tibi fruges,
colenda est. Siue ex pecudibus ditescere uis, pascen-
dæ sunt. Siue bello opes tuas augere uoles, ut so-
cios in libertatem adferas, & inimicos in seruitu-
tem redigas, belli artes discendæ sunt ab his qui
eas norunt, & exercendæ, ut quomodo eis utendum
sit scias. Si robu corporis uis confirmare, con-
suefaciendum est, ut rationi obediat, & exeran-
dum magno labore ac sudore. Quod cum dix-
isset uirtus, interpellat eam Ignauia inquit. Vides
hercule

Hercules, quam asperam & longam uiam ad fœli-
citatem hæc tibi mulier ostendat, quo ego tibi com-
pendiariam & planam uiam monstrauit. Tum
uirtus. O misera, dic nunquid habeas boni, &
nunquid suaue unquam cognoueris, quæ nullum
laborem uis illorum consequendorum causa susci-
pere. Et ne quidem expectas naturale desideri-
um suauium rerum, sed anteq̃ natura expetat eas
impleas atq; obruis te, edis, priusquam esuris, bi-
bis anteq̃ sitis, condimenta uaria ad irritandam
famem excogitas, uina præciosa, ut inuites sitim
comparas, in æstate niuem queris. Et ut suauiter
dormias, non modo mollia strata, sed etiam
lectos facis, somnum enim accersis, non ut per
laboris interualla quiescas sed inopia negocij sine
pudore ac legum metu amori operam das, nocte
abuteris, & optimam diei partem somno perdis
Et cum deam te esse glorieris ex deorum numero
eiecta es, aspernantur te & honesti homines. Ne-
q; unquam suauissimum carmen, tuas laudes au-
diuisti. Et pulcherrimum spectaculum nunquam
uidisti, Nullum enim unquam recte factum tuum
spectasti. Quis tibi improba credet, quis egen-
ti dabit aliquid. Quis sane mentis in tuo choro
esse uelit. Vbi iuuenes, imbecilli corpore sunt.
Senes fatui, qui cum adolescenciam in ocio per-
diderint

didcrint, senectutem miseram & calamitosam ad-
gunt. Tunc & pudet anteactæ uitæ, & piget pri-
mum querere necessaria ætati subsidia. Suauia
in adolescentia ante tempus præcæpserunt, labo-
rem & ærumnas in eam ætatem distulerunt, Ego
uero apud deos uersor, & apud honestos homi-
nes. Nullum honestum facinus neq; dii neq; ho-
mines sine me faciunt. Ideoq; me & dii & homi-
nes honore adficiunt, grata sum opitulatrix ar-
tificum. fida custos familiæ dominorum, beneuola
adiutrix seruorum, iucunda comes laborum in pa-
cæ, firma periculorum in bello auxiliatrix. Opti-
ma amiciciæ socia. Et mei amici suaves uolup-
tates sine fastidio percipiunt ex cibo & potu, ex-
pectant enim illorum naturale desiderium. Som-
nus etiam suauior eis est, quam ociosis, quem eti-
am cum opus est, sine molestia abrumpunt, nec
propter hunc necessaria intermittunt. Et iuuenes
senum laudibus gaudent. Et senes delectantur iu-
uenum honoribus, & incredibili uoluptate rerum a
se gestarum meminerunt. Et sine difficultate
presentes labores cõficiunt, per me dijs cari, amicis,
cari patriæ. Et cum ex hac uita discedendum est, non
obscuri aut ignoti iacent, sed laudes eorum perpe-
tuo a posteris prædicantur. Hæc tibi o fili bo-
norum parentum Hercules contingent, & ueram
fœlici-

foelicitatem stabilemque; ita consequeris, si laborem non defugies. Sic uirtus apud Xenophontem conuocionatur, et ad labores suscipiendos, non tantum Herculem, sed omnes adolescentes, uerissima grauiissimaque uoce hortatur. Qua oportuit aures uestras undique circumsonare, et inertes animos tanquam classico exuscitari, Atque hanc ipsam uirtutis orationem diuinitus, in formicis scriptam putate, quas quoties uidebitis ueniat in mentem hanc uobis imaginem, quae uos ad laborem incitet in terris a deo propositam esse. Et sicut comediae exhibentur ut in illis exemplis discamus, quid in uita deceat. Ita deus in hac rerum natura uaria spectacula fecit, quae nos officij nostri commonefacerent. Proinde cum formicae conuenientes grana, condentesque in commune spectabitis, existimate hanc tanquam dei uocem esse, quae iubet ocium, nocentissimam pestem fugere, et suscipere honestos labores, quibus et nobis ea quae in omni uita necessaria sunt, comparemus, et societatem communem hominum iuuenus. Quod si facietis fauebit uestris illis laboribus deus, et omnem uita cursum fortunabit. Contra uos qui capti amore ocij uoluptatumque; non uolent formicam audire, atque imitari, ad quam a deo tanquam ad magistros missi sunt, hi sciant se grauissimas poenas contem-

E

pte

pte magistræ imo contempti celestis mandati datus
ros esse, odit. n. ocium deus, ideoq; non unum ca
lamitatis genus ex ocio nascitur.

DIXI.

101

PHILIPPVS MELANCHTHON

SIMONI GRYNEO VIRO

doctissimi. & amico ueteri. S. D.

CVM in omnibus artibus pro fit initio breuia
quædam elementa tradere ad præparandos
studiosos, ad interiorẽ doctrinam, maxima
profecto debetur gratia uiris optimis & crudi-
tissimis, qui harum pulcherrimarum disciplina-
rum uidelicet astronomiæ, & cosmographiæ Isa-
gogas nobis composuerunt, qui quidem non so-
lum propter ipsarum artium dignitatem sed magis
etiam propter rei difficultatem laudari merentur.
Magni enim negocij fuit magnæ prudentiæ ex tan-
ta tanque multiplici rerum copia eligere ea quæ
maxime in aditu ac uestibulo profutura essent.
Hanc ob causam semper amaui mirificæ libellum
Iohannis de sacro Busto qui mihi uidetur elemen-
ta in hoc genere complexus aptissime, ac pluri-
mum uidisse in gymnasijs homines doctissimos iu-
dico, qui magno consensu prætulerunt hunc libel-
lum alijs eiusdem generis, & extare in omnibus
scholis, & in omnium manibus uersari uoluerunt.
Victurus genium debet habere liber, inquit Mar-
tialis. Sed talis genius non contingit operibus, quæ
nullam habent utilitatis cõmendationem. Cũ autem
hic libellus tot sæculis in omnibus scholis in tanta

F ij uarietate

uarietate iudiciorum genios habuerit propicios, ne-
cesse est eum rebus optimis refertum esse. Videmus
n. paucissima scripta uetustatem ferre, praesertim
in scholis ubi morosissime iudicari solet. At hic libel-
lus multis iam saeculis maxima cum approbatione
doctorum omnium legitur. Quare & nos curemus
eum per manus acceptum a maiorib. tradere poste-
ris, & tanquam opus publicum communib. studijs
conseruemus, ut in scholis aditum iuuenib. ad pul-
cherrimas artes, quarum elementa tradit, ostendat.
Nam si existimamus illarum artium cognitionem
utilem in uita esse, magnopere nobis haec monumen-
ta conseruanda sunt, quae aditum ad eas patefaci-
unt. Quis est autem tam ferreus tam sine sensu ul-
lo, ut non aliquando suspiciens caelum, & pulcher-
rima in eo lumina intuens, admiretur tam uarias ue-
ces quae motib. conficiuntur, nec cupiat quasi uesti-
gia illorum motuum. uidelicet certam rationem di-
uinitus ostensam cognoscere. Neq; n. res tam ua-
rie tanq; procul positae aut inquisite essent aut
acie ingenij humani perspectae, nisi deus studia quo-
rundam summorum uirorum & excitasset & pro-
uexisset. Itaq; cur ducat homines natura ad has
artes, prorsus humana mente carere iudicandi sunt,
qui pulchritudine illarum rerum, & cognitionis
suauitate nihil afficiuntur. Ac praecclare Plato ait
astronomiae causa oculos hominib. datos esse. Vole-
bat

bat. n. significare in omnib. corporibus nihil esse pulchrius, quam illa caelestia lumina & homines natura ad hanc pulchritudinem fruendam praecipue rapi, ac mihi quidem oculi ipsi cognationem uel maximam cum siderib. habere uidentur. Vt. n. in mundo luat sol, ita in homine, quem non nulli propter plurimas similitudines μικρον κοσμου uocauerunt, sua quaedam lumina, uelut sydera condita sunt. Itaque qui cognata illa lumina fastidiunt, non considerant naturae opificium eamque ob causam digni erant quibus eruerentur oculi, cum his ad hanc rem uti uti nolint, ad quam praecipue conditi sunt, praesertim cum illa cognitio admoncat etiam nos de deo & de immortalitate nostra. Neque enim fieri potest, quin statuatur humanus animus mentem aliquam esse, quae regat & gubernet omnia, si animaduertit illos ratos cursus & leges magnorum orbium & stellarum. Nihil enim tale casu, aut alia ui ulla sine mente existere aut constare potest. Quare si Astronomia confirmat hanc de deo opinionem in animis hominum, Plato non solum erudite, sed etiam religiose dixisse iudicandus est, astronomiae causa nobis oculos datos esse. Sunt enim certe ob hanc causam praecipue dati, ut ad quaerendam aliquam dei noticiam dux essent. Proinde ex philosophis soli isti qui astronomiam aspernati sunt ex professo fuerunt αθεοι, & sublata prouidentia, etiam im-

E iij mortalitatem

mortalitatem animorum nostrorum sustulerunt, qui si attigissent hanc doctrinam manifesta dei uestigia in natura deprehendissent, quibus animaduersis coacti essent fateri mente aliqua hanc rerum uniuersitatem & conditam esse, & gubernari. Sed si quis etiam auctoritatem requirit ex sacris literis quæ hæc studia commendet, habet in Genesi testimonium grauissimum, ubi scriptum est. Erunt in signa tempora, & annos. Quomodo autem conficiet nobis sol annos nisi obseruato curriculo descriptis spacijs atque interuallis cursus ac temporum. Quare cœlestis illa uox hortatur nos ad obseruandos cœlestium corporum motus. Quid commemorem utilitates publicas, qualis futura esset hominum uita, si non haberemus descriptam temporum rationem, si non haberemus in historia, aut rebus gerendis annorum numerum. Plusquam barbaries, imo belluarum uita fuerit nullam nosse antiquitatis seriem, nullum temporum ordinem in præsentibus negocijs constituere posse. In tanta inscicia, neq; religio ulla, neq; ciuilis status retineri posset. Cum igitur & natura nos exuscitet, & hortentur diuina oracula, quanquam ille etiam naturæ sensus, diuinus quidam afflatus, & quædam quasi dei uox est, & magnitudo utilitatum inuitet ad hanc doctrinam, diligenter eam colere studiosi adolescentes debent. Atque in hac re patriæ laudib etiam moueri

ueri

ueri eos conuenit quia hæc doctrina cum aliquot se-
culis sine honore iacuiſſet nuper in germania re-
floruit reſtituta a duobus ſummis uiris Purbachio
& Regiomontano, quorum alter ex Norico, al-
ter ex francis uicinis ortus eſt. Hoſ heroes ſingu-
lari quadam ui diuinitus ad has artes illuſtrandas
excitatos eſſe res teſtatur ipſa. Quando enim tantũ
lumen habuerunt poſtquam hæc ſtudia in ægypto
extincta ſunt. Nam eſi arabes deſertam a græcis
poſſeſſionem magna ui inuaſerunt adeo ut has artes
in occidentem, & hispaniam uſq; propagauerint,
tamen eorum ſcripta oſtendunt curioſam natio-
nem non tam elaboraſſe in obſeruandis motibus,
quam in diuinationib; quarum adeo cupidi fuerunt
ut non contenti Ptolemei Astrologia quæ pars
quædam phyſicæ exiſtimari poteſt, ſortes etiam
& alia multa prædictionum genera ἀναίτιο λο-
γικτᾶ commenti ſint. At noſtri illi contulerunt om-
ne ſtadium ad præcipuam | doctrinæ partem, obſeu-
riſſimas demonſtrationes Ptolemei eruerunt, &
patefecerunt, & ut transmitteretur ars ad poſteros
inſtruxerunt nos non unius generis commentarijs
Vcteres laudant Archimæ columben et uaria Archi-
medis opera, at longe admirabilius opus eſt breuis
ille libellus Theoricarum Purpachij qui ſummam
longiſſimi operis Ptolemei complexus poſitus orbem
um ſubiicit oculis. Quid dicam de reliquis monu-

mentis de integra Epitome de tabulis in quibus ut
absoluerent artem usum præceptorum ostenderunt.
Hactenus igitur huius doctrine laus penes nostros
homines fuit. Nam autores illi semina huius doctri-
ne sparserunt per germaniam, non aliter ac fru-
gum semina Triptolemus in græcia dissipasse scri-
bitur. Quare turpissimum nobis fuerit tam hone-
stam possessionem optimarum rerum amittere. Sed
sunt nonnulli Epicurei theologo, qui totum hoc do-
ctrinæ genus irrident nec solum prædictionibus fi-
dem detrahunt, sed etiam uituperant motuum cog-
nitionem, quos sinamus una cum Epicuro ineptire.
Sunt. n. eiusmodi ut magis opus habeant medicis
quam geometris. Est enim manifestum insanie ge-
nus aspernari motuum cognitionem, quæ habet cru-
ditissimas & firmissimas rationes, ut maxime alte-
ram illam partem diuinatricem omittamus. Quan-
quam mihi neq; picus neq; quisquam alius persua-
serit sidera nullos habere effectus in elementis, &
in animantium corporib. Præterea nullas significa-
tiones in hac inferiore natura. Nam experientia
ostendit ardentiũ stellarũ congressus urere hæc cor-
pora & siccitates asferre, rursus etiam congressus
humentium syderum augere humores. Deinde ua-
rie mixta lumina uariq; temperatæ qualitates, ut
in pharmacis res dissimilimæ aliter temperatæ alios
habent effectus. Ideoq; recte dixisse Aristotelem iu-
dico

dico

dico cum ait hunc inferiorem mundum a superiore
gubernari & superiora causam motus inferiori
bus corporib. esse & addit rationem prudentissime
cogitatam. Cum initium motus sit a caelo, consequi
motum caeli & reliquis causam motus esse. Hæc
.n. sunt eius uerba quæ ascribemus ut meminerint
adolescentes, tanquam oraculum ἔσι δ' ἐξ ἀναγκῆς
συνεχῆς ὡς οὐτοσ ταισ ἀρῶθεν φορῆσ
ὡς πασαρ αὐτοῦ τῆρ δύνάμιρ κυβερνασθαι
ἐκθῆρ οθεν γάρ η τῆσ κινήσεωσ ἀρχή πασίρ,
ἐκ τῆσ αιτιαρ νομισέορ πρώτῆρ. Sicut .n. in his
nostris corporibus uita seu primus motus qui in cor
de existit ciet motum in alijs membris, ita cū haud
dubie motus caeli primus sit reliqua corpora inci
tat, ut suos quosdam motus efficiant. Neq; uero quis
quam recte institutus in philosophia aliter sensit
unquam. Nam & medici qui solent in materia po
tius, quam in caelo rerum causas querere, tamen
multa referunt ad syderum constitutiones sicut
ostendit libellus qui Hippocrati ascribitur, de aere,
aquis & locis. Atq; hæc non dissentiunt a christia
na doctrina, quæ etsi docet nos omnia diuinitus gu
bernari, tamen non tollit naturæ actiones ac si
gnificationes rerum sicut in alendis corporib. ap
paret, quibus etsi uitam ac motum deus impertit, ta
men ea foueri, ac pasci cibo, potu & alijs rebus ad
uitam tuendam conditis iubet. Ac prudentia digna

E p

christiano

christiano est dijudicare quæ sint communes actio-
nes dei & naturæ, quæ autem sint proprie supra
naturam positæ, Et ut de homine proprie di-
camus, sæpe mihi cogitanti tria videntur genera acti-
onum in homines cadere. Notissimum est, quod a na-
tura hominis proficiscitur, sensu ac ratione. Ad id
pertinent inclinationes quæ sequuntur tempera-
menta qualitatum. Videmus enim dissimilitudines
ingeniorum infinitas, quæ profecto pariunt dissimi-
les actiones quemadmodum Poeta uere significa-
uit, cum inquit. Naturæ sequitur semina quisq; suæ.
Quid enim tam receptum apud medicos est, quam
τὰ ἤθη καὶ τὰ πάθη corporum dispositionem imi-
tari. Idq; res loquitur ipsa ἤθη in homine bilioso ex-
istere nulla posse, sed excitari in eo immoderatos
impetus, quasi uentos, magna et uehementia πάθη,
quæ difficillime possit ratio regere aut flectere. Si
quis autem considerabit diuersas regionum natu-
ras, & diuersarum gentium ingenia, quam aliam
causam huius dissimilitudinis ostendere poterit,
quam cœli naturam. Vnde facile iudicari potest in-
miscendis temperamentis corporum atq; ingenio-
rum inter alias causas etiam luminis naturam con-
currere. Neq; ego nihil educationem, consuetudi-
nem, institutionem, leges atq; consilia in regendis
inclinationibus istis proficere iudico, sed hæc quoq;
pono in hoc genere actionum, quod a natura profi-
ciscitur. Alterum genus est actionum quæ supra na-
turam

turam existunt in homine diuinitus. Hoc est enim
christianæ mentis, intelligere ac sentire diuinitus
homines custodiri atq; gubernari, Etsi autem ita gu-
bernat deus, ut naturæ suas partes etiam aliquo mo-
do relinquat, tamen multa corrigit in natura, &
multarum rerum euentus concedit alios quam qua-
les proponit natura. Neq; .n. Moises beneficio astro-
rum seruatus est, cum euaderet uia per mare pate-
facta, Neq; Petrus cum per angelum e carcere edu-
ceretur, siderum beneficio liberatus est. Neq; Pau-
lus ex hoste Euangelij, potestate astrorum pius
factus est. Taliu operum causam proprie ad de-
um referendam esse, nemo non intelligit. Sicut igi-
tur naturæ uires in alijs partibus catenus recipi-
mus, ne regnum Christi tollant, ita suas uires lumi-
ni eatenus tribuimus, nequid de gloria Christi detra-
hatur, cui cum omnia subiecta sint, iure etiam senti-
endum est stellarum uires ei parere oportere. Ac bo-
næ mentes hac sententia erigere se atq; confirmare
debent aduersus tristes significationes, quæ non ra-
ro mirabiliter animos in tanta naturæ humanæ im-
becillitate perturbant. Atq; ut alias uerbum dei an-
teferre nostris opinionib. debemus, ita aduersus has
significationes animi uerbo dei ac promissionib. diui-
nis confirmandi sunt. Idq; uulgata sententia docet
quæ citatur ex Ieremia. Nolite timere a signis
cæli, quæ timent gentes. Neq; .n. negat propheta
signa

signa esse, sed cum signa nominet sentit ea res ma-
gnas atq; tristes mimari. Consolatur autem pios, ne
ea metuant, non quia nihil significant, sed ut confi-
dant se diuinitus inter illa pericula tegi, ac seruari.
Sicut mortem timere Christus prohibet, non quia
mors non sit aspera, sed ut sciamus etiam in morte
ipsum adesse Christum, ut nos seruet. Erigenda igitur
mens est supra uniuersam hanc corporalem na-
turam uel si fractus illabatur orbis, nec paciendum
ut uerbum dei, & fiducia erga deum nobis excuci-
atur, qua sicut muniuntur piæ mentes aduersus præ-
sentia pericula, ita muniendæ erunt etiam aduersus
inimicas astrorum significationes. Sicut igitur aliæ
partes physices non ledunt religionem Christianam,
ita neq; astrologia, nam hanc quoq; partem physi-
cæ esse sentimus, officit pietati, si quis in loco utatur.
Ac præter hæc duo actionum genera quæ re-
censui, reliquum est tertium genus actionum, ad
quas suscipiendas animi contra naturam a diabolo
magno motu impelluntur. Neq; enim aut astris, aut
alijs naturalib. causis, sed diabolo recte tribuen-
tur Neronis & similium tyrannorum prodigiosæ
libidines atq; parricidia. Itaq; cum humani animi
non uno tantum genere causæ moueantur, consequi-
tur leges fatorum uarijs modis impediri, in-
terdum afflatu diuino, interdum institutione, inter-
dum deliberatione, interdum etiam in deterius
flecti

flecti a diabolo. Præclare igitur inquit Ptolemeus
astrologorum decreta non esse prætoria. Nam præ
toris edicta populum parere cogunt. Illæ uero signi
ficationes non afferunt uim hominib. etsi non ubi
q; sunt ociosæ. Atq; harum rerum exempla suppe
ditant historia. Sed hæc disputatio longior est quam
ut hic explicari tota possit. Hæc. n. ideo commemo
raui ne adolescentes in totum damnent hunc cho
rum artium, propterea quod imperiti quidam irri
dent diuinationes. Nam illa doctrina de motibus co
gnitionem habet suauissimam & homine dignissi
mam. Et si quis adhibebit iudiciũ intelliget alteram
partem artis diuinatricæ uidelicet, perinde esse
partem physices, sicut medicorum predictiones
pars quædam physices esse existimantur. Neq; n.
illa pulcherrima corpora syderum frustra condita
esse sentiendum est. Præsertim cum ille ordo atq;
cursus summa ratione constet, adeo ut quædam
quasi politia in cælo, uelut in poemate depicta esse
uideatur. Sol enim qui regnare uidetur, in medio or
be uehitur, stipatus senatoribus, bellatore, atq; ora
tore, habet & oeconomas lunam & uenerem. Nã
hæ præcipue dominantur in cicidis humoribus,
quib. aluntur corpora. Cum autem & hic admira
bilis ordo ac positus, deinde certissimæ leges
cursus testentur hoc opificium summa ratione
constare, non est consentaneum astra nullas signi
ficationes

flationes nullos effectus habere. Neq; uero frustra dicunt sacrae literae, erunt in signa tempora, et dies & annos. Hic non solum inquit annos, dierum & noctium uiaes, discrimina temporum uidelicet aestatis atq; hyemis ab astris confici, sed addit etiam de signis. Idq; interpretatur consensus omnium saeculorum quo compertum est eclipses semper habuisse tristes euentus. Non est autem hominis bene instituti, dissentire a consensu tot saeculorum. Haec fortasse longius quam oportuit in hunc libellum praefatus sum, sed uolui commonescere adolentes in ipso uestibulo harum artium, ut de hoc toto choro artium honorificentius sentiant. Scripsi autem ad te, Grynee doctissime, non quod hac oratione te arbitrarer accendendum esse, qui in uniuersa philosophia sic excellis, ut quem tibi conferam ex nostris hominibus, habeam neminem, Sed harum artium mentio semper memoriam mihi tui renouat, cuius rei testem habes uirum optimum Iacobum Milichium, qui quoniam has artes hic docet, multum de eis mecum confabulatur, quo in sermone sepe numero incidimus in tui mentionem. Nemo itaq; fuit ad quem potius de his artibus scriberem, quam ad te ut intelligeres nos cum ipsis recordationem tuae amicitiae coniungere. Quanquam extant & publica quaedam monumenta tua, quae nos de tuis uirtutibus atq; pulcherrimis studijs admonent. Habemus enim

Aristote

Aristotelem tuo beneficio emendatiorem ac nitidiorum quem scis me ualde mirari, amare atque colere. Sed nunc magis amo, postquam habeo in uestibulo operum eius nomen hominis amicissimi ascriptum. Utinam uero mihi contingat aliquando ocium ad hunc autorem illustrandum atq; ornandum, quemadmodum tu instituisti magna cum laude facere. Accipio. n. te libros aliquot longe foelicius enarrasse, quam solebant isti qui paulo ante hanc aetatem non natiuam Aristotelis faciem, sed uix exiguam umbram nobis ostendebant, nec tradebant philosophiam hoc est sapienter dicendi & iudicandi scientiam, sed hanc oppresserant ociosis et inanib. argutijs, quæ nihil ad iudicandum de ciuilib. aut alijs magnis rebus proderant
Sed hæc alias,
Be
ne Vale.

Vitebergæ. Mense Augusto. Anno
M. D. XXXI.

Impressum Vitebergæ per Iosephum
Clug. Anno M. D. XXXI.

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or name, oriented vertically. The text is faint and difficult to decipher, but appears to contain several lines of writing.

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or name, oriented vertically. The text is faint and difficult to decipher, but appears to contain several lines of writing.

Datum der Entleihung bitte hier einstempeln!

digitalisiert per:	278254780	
"	278255922	angeb. 1
"	278266681	" 3

SLUB DRESDEN

3 1712882

G.A 3341

